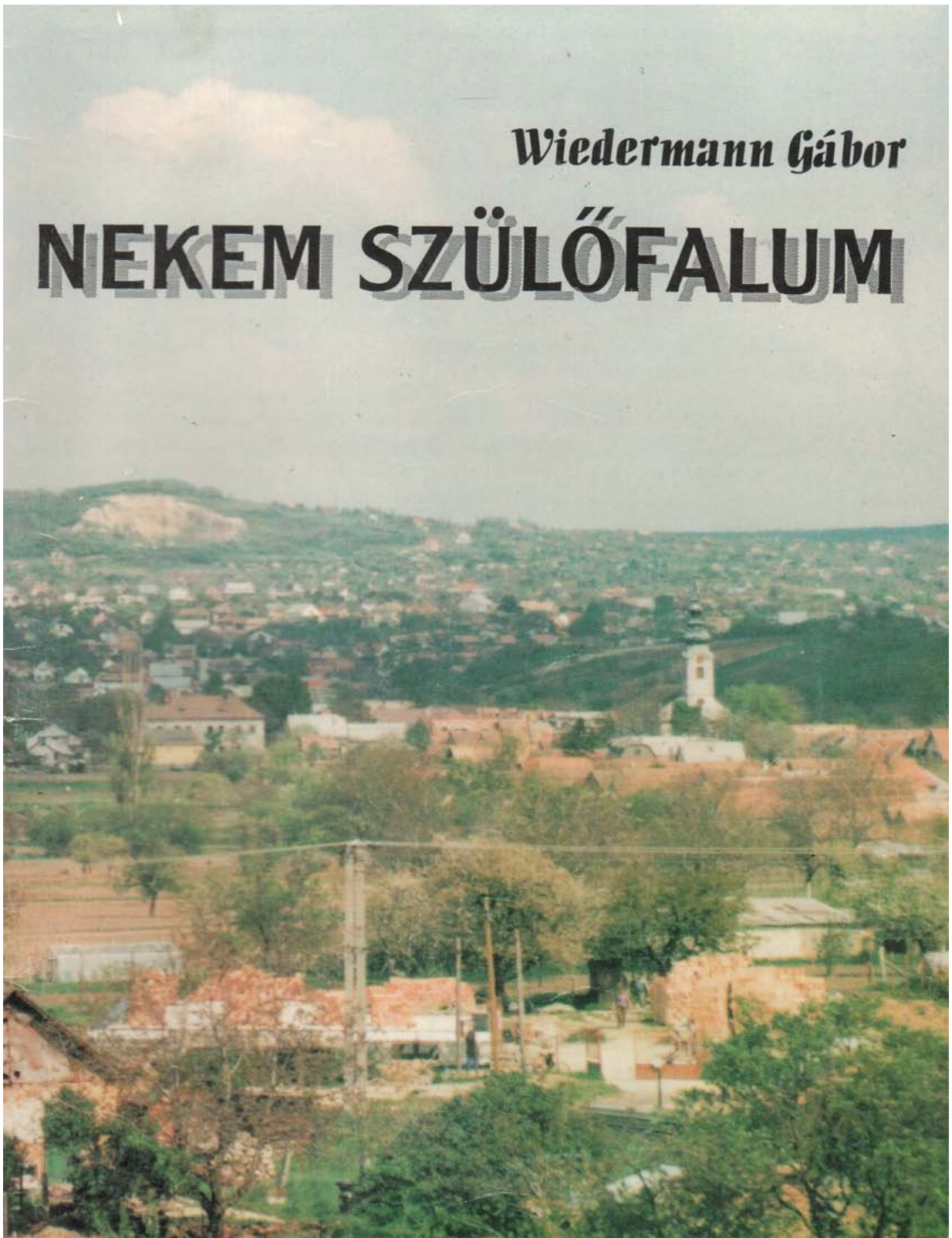

Wiedermann Gábor

NEKEM SZÜLŐFALUM

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent, nekem
szülőházam itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa. Belőle nőttek én,
mint fatörzsből gyöngye ága s remélem, testem is majd e földbe
süpped el. Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel egy-
egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az úton, s tudom, hogy
mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalokról csorgó vöröslő fájdalom.”

Radnóti Miklós: Nem tudhatom...

NEKEM SZÜLŐFALUM PÁTY

A múlt, a jelen és a jövő
a településről megjelent írások tükrében

Magyar Honvédség
Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ
1994

Szerkesztette: Báthori Béláné

A borító Markó József munkája

**A fotókat Dömötör László és Józsa Christine
készítette**

Felelős kiadó: Kocsis Mihály ezredes,
a Magyar Honvédség Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ parancsnoka
MH OKAK Nyomda: 94101
Felelős vezető: Mészáros János alezredes
Felelős szerkesztő: Karsai László alezredes
DTP szerkesztő: Szabó Mihály őrnagy
Műszaki szerkesztő: Markó József

AJÁNLÁS

*„Azért vagyunk a világon
hogy otthon legyünk benne.”*

Sütő András

Ajánlom ezt a munkámat a pátyi polgároknak, a fiataloknak és az idősebb nemzedéknek, mindazoknak akik igazi, békés otthonra vágnak vagy leltek szülőfalumban.

Hiszem, hogy Páty sokunk számára a nyugalom, a békesség, az otthon féltve őrzött melegének parányi szigete: egy ternyéri Magyarországnak. Az a hely, ahol — ha jószándék munkál — újólapon letelepült és tősgyökeres, vikendező és kiránduló egyként megtalálja a maga és szerettei biztonságát, nyugalmát és helyét. Pátyinak pedig azt tekintem, aki pátyinak érzi és vallja magát.

Wiedermann Gábor

BEVEZETŐ

Évtizedes kutatómunkám eredményeként megjelent írásaim válogatását tartja kezében az olvasó. Küszködtem a szelektálással, mert korlátot szabtak a terjedelmi határok. Ilyenkor sóhajt fel a szerző és mosolyog a szerkesztő: „*Kérlek, ez nem gumi, amin nyújtani lehet!*”

Ráadásul — természetesen az Önök kedvéért — két olyan dolgozat is helyet kapott a gyűjteményben amely nem az én tollamból származik, de az enyémmel közös vonásuk — a falunk szeretete — harmonikusan illeszti a kötetben megjelent írásaimhoz. Érdekességük, hogy ezeket az írásokat nem ismerik a pátyiak. Ezért a szerzők nevét külön is feltüntettem.

A válogatás hármassá alakult. Az első részben egy 1981-ben írt tanulmányom néhány átdolgozott fejezete olvasható, a második részben a különböző napi- és havilapokban megjelent cikkeimből válogattam, a harmadik részben pedig a két „vendég” szerző dolgozata kapott helyet.

Negyedszázados népművelői, pedagógusi múltam, no meg az írástudó felelőssége indított e kiadvány gondozására. Életem egyé forrt a pátyi emberek életével. Ezernyi szállal kötődöm az itt élő családokhoz, a lakosság kisebb-nagyobb közösségeihez — magyarokhoz és cigányokhoz, katolikusokhoz és reformátusokhoz, fizikai munkásokhoz és értelmiségiekhez, ősi pátyiakhoz és az elmúlt években, évtizedekben letelepedettekhez: az EMBEREKHEZ.

Kötődöm az épületekhez, a régiekhez és az újakhoz, az utakhoz és terekhez, a fasorokhoz és a kedves tájhoz, mert itt születtem, itt élek, itt az otthonom, a házam — a HAZÁM. Ide bilincselnek gyermekkori emlékeim és élményeim, családi-, baráti kapcsolataim, eredmények és kudarcok, a játék — a munka, a jó — a rossz, ideköt az ÉLET. Az elmúlt három évtizedben megszámlalhatatlanul sokan tiszteltek meg bizalmukkal, kérték segítségemet ügyes-bajos dolgaik, problémáik megoldásához. Soha egyetlen embert sem utasítottam el; ahol tudtam segítettem.

Segitettem kéretlenül is. Hiszem, hogy segitettem írásaimmal perlekedéseimmel amikor egy-egy negatív jelenség ellen szót emeltem egy-egy gyűlésen vagy a lapok hasábjain. Több tucat cikkem nyomán született –még ha kényszerűséből is- a faluközösséget jótékonyan érintő döntés.

Karitatív gondolkodásom, a segítő szándék határozza meg e füzetecske közreadásával kapcsolatos céljaimat is, miszerint olvasmányos, közérdeklődésre számot tartó írások válogatására törekedtem, hogy erjesztője lehessenek a településhez való kötődés megindulásának, elmélyülésének, hogy irányjelzőket helyezzek el a tiszta forráshoz vezető úton. Mert hitem szerint ez a forrás adhat erőt ahhoz a közös munkához, amely egy felbomlott hamis értékrend helyébe ha lassan is, de újat teremthet. S ha a somogyi emberek örömmel hirdetik, hogy Somogyország „állampolgárai", miért ne lehetnének mi pátyiak is büszkéek arra, hogy a páratlanul szép Zsámbéki-medencében fekvő, dinamikus fejlődésre képes ősi település jövőjéért felelősséget érző, PÁTYORSZÁG lakói vagyunk.

A szerző

1. Fejezet

EMBER A TÁJBAN

Az emberi élet első emlékei környékünkön a kőkorszakig vezetnek vissza. A korabeli leletek arra engednek következtetni, hogy vidékünkön ez időben megtelepedett az ősember. Ülő csontvázas sírokat találtak e korból. A megye dunántúli részében Pátyon kívül mindössze Tinnyén és Bián tártak fel kőkori leleteket.

Az ősember a dombos vidéken a jó kilátást nyújtó és védhető magaslatokat szálta meg. A hegyvidék természetes és részben mesterséges barlangjai biztonságot adó tartózkodási helyül szolgáltak az őskor emberének. A sűrű erdő gazdag növény- és állatvilága táplálékot, ruhát szolgáltatott számukra.

Feltételezhető, hogy e kőkori őstelepek lakottak voltak a réz- és bronzkorban is. Az e korban kialakult - zömmel cölöpökre épült házakból álló - lakótelepeket, a mai falvak ősénekei tekinthetjük. A Sasfészek dűlőben bronzkori urnatemetőt tártak fel, melynek sírjaiba tették le, tálalakú edénnyel borítva, a hamvakat tartalmazó urnákat. A leletanyag döntő többsége Ditskei Várady József pátyi birtokos varasdi birtokán lévő gyűjteményébe került, de a Nemzeti Múzeum is jelentős leletanyagot őriz. Pátyról többek között:

- lapos fenekű, felül csonka kis cserépbögrét,
- csákány alakú nyolc ujjnyi hosszú rézdarabot,
- kilenc darab szívalakú bronzból készült kőszerszámot,
- harminchat darab bronzpikkelyt, negyvenöt darab kisebb pikkelyt,
- tizenhárom darab lemez- és sodrott rézdarabot.

A 19. század második felében a Magyar Tudományos Akadémia Archeológiai Bizottmánya országos méretű mozgalmat bontakoztatott ki a hazánkban fellelhető régészeti leletek megóvására. E törekvésnek köszönhető, hogy az időszámításunk előtti korok kultúrájának kutatásával egyidőben a közel öt évszázados római hódoltság időszakának kulturális értékei is a történészek érdeklődésének fókuszába kerültek.

Kubinyi Ágoston és Romer Flóris vezetésével a bizottmány tagjai óriási energiával és kitartással járták az országot. Leírásokat készítettek, szervezték az ásatásokat, nyilvántartásba vették a nevezetes régiségeket, javaslatokat tettek az ásatásokra ajánlható helyekre. Így jutott el Romer Flóris Pátyra, amely látogatásra így emlékezik:

„1865. július 23-án Várady József udvari tanácsos úrral kirándultam Pátyra, hogy érdekes gyűjteményeit, és ott létező római régiséget megnézzek. Meglepett a majd teljes múzeum, mely természeti, érmészeti tárgyakból, régi edényekből és rézmetszetekből áll, és kisünő ritkaságokat is foglal magába. Pátyon a kozáromi pusztatemplom helyén voltam, körülötte sok cserép van; magának a templomnak már semmi nyoma. A völgyben az út mellett egyedül egy kerek ablaknak tagozata hever körteféle átmetszettel. Sok szürke cserép' van itt is.

A református lelkészlak falában csinos oltárkát találtam. Az írásos lapon a betűket tintával kimázolták, így főleg az első sor értelmét nehéz volt kipuhatolni. Ezt az érdekes emléket a Főkút mellett találták, melynek kiapadhatatlan forrása mai nap is örvendeztető vízával a lakosságot.

Nagy tiszteletű Szabó Lajos lelkész úr a nevezett követ a Magyar Nemzeti Múzeumnak nemcsak ígérte, hanem ott mulatásom után nemsokára honfias készséggel be is küldte. (A kő 1865. augusztus 24-én, tehát a látogatás után egy hónap múlva érkezett meg a múzeumba.)"

„Ugyancsak Pátyon - folytatja leírását Romer Flóris - a faluháza udvarának kerítésében áll egy római kő, melynek felső része el van törve. Ezt is a budai úttól jobbra a Főkútnál találták 1857-ben.

A felső faragványon jobbra áll egy nő, balra férfialak, köztük magzatjuk. Az alsó dombormű négykerekű szekéren ülő három férfialakot ábrázol, előttük egy befogott ló van, egy másik szemközt áll. Mocsay János háza előtt egy méröldmutató töredék áll, a darab egész kerek, körös körül pontozó pöröly nyomai láthatók. Sasfészken a száraz tó fölött három urnát találtak, de mivel csak homok volt bennük össze is zúzták. Hiába írunk, hiába kérjük annyit az értelmiséget, hogy az embereket nagyobb kíméletre buzdítsák."

1875-ben Dr. Arányi Lajos járt Pátyon a Műemlékek Ideiglenes Országos Bizottsága megbízásából. Jelentésében így ír a Pátyon tapasztaltakról: *„kiterjedt római falomladék részint kőből, részint téglából épültek. Látni a község udvarában egy afféle fürdőnél alkalmazott négyoldalú téglacsövet továbbá egyet a Várady-féle jeles gyűjteményben.”* A beszámolókból, jelentésekből kitűnik, hogy környékünkön szinte nem akadt egy négyzetkilométernyi terület ahol ne találtak volna az őskortól a kő-, réz-, bronz-, vas-, római-, avar-és honfoglalás koron át egészen a középkori kultúrák jelenlétét is bizonyító tárgyi emlékeket. Őseink azonban gyakorta mostohán bántak az előkerült leletekkel: az épület és építmény maradványok köveit többnyire kitermelték és házaik, kerítéseik építéséhez használták a „haszontalan” tárgyakat pedig összetörték. De találunk példát a tárgyi emlékek gondos kezelésére is, hiszen Várady József és Szabó Lajos mellett például 1891-ben **Polgár Gábor** két, —korongon készült — csonka kúp alakú fekete csészét, **Polgár András** pedig középkori pénzeket ajándékozott a Magyar Nemzeti Múzeumnak.

A hajdan minden bizonnyal gazdag leletanyagból csak igen kevés maradt fenn. A tárgyi emlékek, feliratos kövek alapján feltételezhető, hogy településünk mai területén a hódító rómaiak egy önálló, bizonyos állami szervezettel bíró, békés természetű kisebb néptörzset találtak. Az őslakók minden ellenállás nélkül hajolhattak meg a hódítók előtt, akik a békés lakosú, jó fekvésű települést saját céljaiknak megfelelően funkcionáltatták.

A feliratos kövek tanúsága szerint településünkön a római kori kultúra magas színvonalat ért el ami a falu felvirágzását eredményezte.

Az aquincumi táborváros közelsége, valamint településünk előnyös természeti adottságai kiemelték a környező települések sorából s így majdnem városi rangra emelték.

A vízben, forrásokban igen szegény környező területektől eltérően Páty határában egy bővizű gyógyító forrásra találtak a rómaiak.

Ezen kívül a termékeny földön a békés őslakosság megtermelte a katonák élelmezése szempontjából alapvetően fontos termékeket.

BESENYŐK FÖLDJE?

Faluközösségünk tudatában erősen él és hat az a nézet, miszerint Páty besenyő eredetű település. A korabeli történeti emlékek, elbeszélő kútfők és a későbbi kutatások azonban nem igazolják egyértelműen az állítást.

Tény, hogy a besenyők évszázadokon át érintkezésben voltak a magyarsággal. Az érintkezés azonban kis részt terjedt olyan időkre, amelyet írott emlékek alapján rekonstruálni tudunk.

A korábbi időszak csak más tudományágak, elsősorban a nyelvészet segítségével fogható meg. A besenyők hazai szálláshelyeire elsősorban a községnevekbe ékelt törzsnév a jellemző, úgy- mint: Besnyő, Besenyszög, Besenyőtelek stb. Pátyon viszont számos familia viseli a besenyő szóhoz hasonló Besnyi családnevet.

Figyelemre méltó az a körülmény is, hogy a környező svábfalvak gyűrűjében Pátyon még ma is a besenyőszármazékokra jellemző ő-ző nyelvjárással beszélnek az idősebbek.

Bártfai Szabó László a megye területén található besenyő helységek sorában szerepelteti Pátyot és azt besenyő eredetű, vagy annak elfogadható településnek mondja.

Véleménye szerint e könnyű fegyverzetű lovas nép az Árpádok idejében az előörsi, felderítő és portyázó szolgálatot látta el és Pest megyében a király saját nemzetségének juttatott területen adott nekik helyet, ahol a gazdaságilag is fontos helyeken az utak, hágók védelmét látták el. Ezért előnyöket élveztek vám és dézsma tekintetében, néhányukat később nemesi rangra emelte. Győrffy György viszont arra a megállapításra jut, hogy a hazánkban élő besenyőségnek csak csekély hányada végzett határőri feladatokat, a többség a rétes területeken élte a maga tiszta nomád életét.

Jelenlegi ismereteink alapján elmondható, hogy településünk kapcsolatban lehetett besenyő településekkel, ismerve laza ösztartozásukat szivároghattak át egyes családok a magyarok lakta területekre, de **településünk besenyő eredete egyértelműen nem bizonyítható.**

AZ ÍRÁSOS DOKUMENTUMOK

Az államalapítást követően településünk is nagy valószínűséggel udvari tisztviselők irányítása alatt álló királyi birtok volt. A 11. század folyamán ezekből a királyi birtokokból szakíthatták ki a „hercegi” birtokokat (ducatus).

E birtokok a középkorban többnyire csak adományozások kapcsán bukkanak fel oklevelekben.

Makkai László Pátyot a 12. században a zsidó nemzetség birtokának mondja, a 13. század első felében pedig a Csák nemzetség egyik ágának tulajdonaként tünteti fel. Sajnálatos, hogy Makkai nem közöl forrást, mert ennek hiányában el kell fogadnunk az 1286—os esztendő mint településünk első okiratos említésének dátumát. Megjegyzem, hogy ez utóbbi dokumentum — amelynek teljes szövege kutatásaim során vált ismertté — is utal bizonyos előzményekre.

Az írásbeli bizonyítás kezdete — önkényes időhatár meghúzása nélkül — III. Béla idejére tehető. Ez időből csak igen kevés oklevél maradt fenn, ami egyrészt a tatár pusztítással, másrészt azzal magyarázható, hogy még mindig több vitás kérdést döntöttek el élőszóval mint írásban, tehát az oklevelek száma egyébként is kevés volt.

A tatárjárás után jelentkező birtokjogi zavarok robbanásszerűen megnövelték az írásos dokumentumok számát. Ennek oka, hogy a zavarosban halászó világi- és egyházi méltóságok mindent elkövettek, hogy a mongol pusztítás során megsemmisült iratokban foglalt javaiknál jóval többet követeljenek.

Céljaik megvalósítása érdekében jól fizetett furfangos és tehetséges okmányhamisítókat foglalkoztattak. A „futószalagon” gyártott sok-sok hamisítvány, áloklevél az egyébként is rendezetlen helyzetet még zavarosabbá tette.

E dokumentumok legfőbb értéke talán az, hogy időről időre jelzik egy-egy település meglétét.

Az ezideig fellelt pátyi vonatkozású oklevelek közül legkorábbi egy 1286 májusában kelt adománylevél, amely Csánky Dezső gyűjtésének köszönhető és Gárdonyi Albert rendszerező és kiegészítő munkája nyomán vált ismertté 1936-ban.

A dokumentum latin nyelven íródott, amelynek fordítása a következő:

„Mi László, Istem kegyelméből Magyarország királya adjuk tudtára mindenkinek akit illet, jelen levelünk rendjén, hogy miután a Chomoznak (Csomós?) nevezett Pál a Chák (Csák?) nemzetségből a Szent Szűz egyházának és a mi igen kedvelt Erzsébet asszonyunknak a népeit és birtokait a szigetről elpusztította és lerombolt, az ő bizonyos Paagh-nak nevezett faluját, amelyet a mi adományunkból birtokolt, egyrészt a mi egyházunkra vitt pusztítása miatt, másrészt azért is, mivel-mint mondják az említett Paagh falu földjének nagyobb része a mi Theluky (Telki) egyházunké volt, tőle elvéve és elidegenítve minden felszerelésével és tartozékával az előbb nevezett úrnőnek, a mi testvérünknek és általam magának az egyháznak adjuk át különös kegyből örök joggal és visszavonhatatlanul birtoklásra.

Kelt Budán a Virágvasárnapot követő ötödik vasárnapon az Úr 1286-i esztendejében.”

A yirágvasárnapot követő ötödik vasárnap 1286-ban május 12–dikére esett.. Az ezt követő évtizedek, évszázadok során mind gyakrabban bukkan fel településünk neve: Paagh, Path, Páth, Batghy alakban. Ezekből a dokumentumokból megtudhatjuk, hogy

- * a középkori Pilis megyei Páty falu a mai helyén terült el. A helynév pusztaszemélynévből alakult ki.
- * 1311-ben Károly király Pátyot — ahol egykor a király nyeregkészítői is laktak — Debreceni Dózsának adja.
- * 1326-ban királyi birtok.
- * 1342-ben Dózsa fiai, Jakab és Pál elcserélik Széchenyi Tamás erdélyi vajda Ócsalános nevű biharmegyei birtokával.
- 1392-ben Kowari Mátyás és fiai birtokába kerül.
- 1404-ben Zsigmond király Pátyot a solymári várhoz csatolta.
- * A 15. század második felében Ráskai Balázs főkamarászmester kapja meg a pátyi birtok felét.
- 1496-ban a 11 Ulászló király saját tulajdonba vonja.
- * 1531-ben János király Buda városának adja.

- 1535--ben Etyeki Albert volt budai főbíró és felesége kap a telki apáttól 2 pátyi jobbágytelket, mert az apátság pátyi birtokrészét saját költségén népesítette be.

- 1593-ban II. Rudolf Etyeky Józsnak és Croneder Jánosnak adományozza a telki monostor egykori pátyi birtokát.
- 1611-ben Horváth Bertalan váci katona kapta meg Pátyot.
- 1626-ban Eszterházy Miklós nádor Páty felét a Bösnyák családnak, a másik felét Etyeky Istvánnak ítélte.
- 1663-ban Boronkay István érsekújvári vitéz kapott Pátyon rész-birtokot.
- 1667-ben az Etyeky-örökösök Széchenyi György püspöknek adták el birtokrészüket.

* * *

PÁTY A TÖRÖK KOR ELEJÉN

Minden ellenkező állítás ellenére Páty a török kor legelején lakatlanná vált. Az 1546., 1559. és 1562. évi defterbe egyaránt pusztaként írták be, az 1588. évi dikajegyzékben nem is szerepel. Településünk török kori lakosságának sorsát, elpusztulását és újratelepülését szemléletesen írja le Horváth Bertalan és Baranyai Mihály 1611-ben: „... *hogy az török beszállott Budára, az Páty jószág is elpusztult, és sönki **negyvenöt esztendeig** (kiemelés tőlem — W. G.) nöm lakta; végre iminnét és amonnét telepődött volt rá egynéhány szögény ember... Paxi uram hatalmasul birta s vonta őket. Egyik az, hogy súlyosan bánt velök, másik ismét az, hogy hadak feltámadván elpusztult. Az időtől fogvást pusztán állott, csak nöm régön egy timár Tefterdár nevű török főember Buda várossából afféle futott embereket szállított rá.*”

Az új falu életképesnek bizonyult. 1625-27-ben 8, 1639-ben 7 portával írták össze. 1647-ben és 1661-ben 5 1/2 porta, 1668-ban 3 1/4 porta, 1683-ban kettő, 1689-ben és 1691-ben 1/2 porta, 1692-1695 között 3/4 porta szerepel. Egyedül 1686. évnél írják lakatlannak.

PÁTYI DOKUMENTUMOK

Az elmúlt években sokan foglalkoznak lakóhelyük múltjának kutatásával. Jőmagam is szívesen időzöm a régi dokumentumok, az érdekes históriák között. Néhány olyan dologról számolnék be ezúttal, amelyek mások érdeklődését is felkelthetik. Köztudomású például, hogy a Buda környéki falvak túlnyomó többsége a török hódoltság alatt elpusztult. A XVII. századbeli dokumentumok arról is tanúskodnak, hogy a hajdani pilisi járás öt települése lakottan élte túl a hódoltság időszakát. E települések sorában — Szentendre, Sződ, Tarcsa, Tótfalu mellett — ott találjuk Pátyot is. Ebből az időből valók azok a dokumentumok is, amelyek Georgias Szűcz pátyi küldött szavait tartalmazzák. Azok a válaszok ezek, amelyeket a király felszólítására kellett volna tizenkét kérdésre adnia a törökök kihágásairól. A pátyi küldött a kihallgatáson sokallta ugyan a tizenkét kérdést, de válaszai mégis tanulságosak. Ezt olvashatjuk ezek között:

„Ad 3.: A pátyiak adójával megelégszik, ugyanis török urak, de az régi mód szerint való szolgálatjokban nem tartja meg Őköt, mert azelőtt fáját, szénáját behordván, és szőlőjét megkapálván, annál többre nem kényszerítette Őköt, de most szánta!, vettet vélek és minden egyéb munkára erőlteti...

Ad 4.: Történetképpen való emberhalálért is, tudja, pénzt vesz a török.

Ad 5.: Az újvári szekerezést is erőlteti (Ezidőben folytak az érsekújvári vár építkezési munkálatai, melyhez nagyarányú szekér-és gyalogrobot teljesítését követelte meg a török), mely miatt mind lovok, ökrök elég veszett oda, számát sem tudhatja."

Megjelent: Pest Megyei Hírlap
1979. június 14.

A PÁTYI RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM ALAPKÖLETÉTELE

Páty nyugati szélén, a magasan fekvő temetőben áll a település egyik legértékesebb építészeti emléke, a copf stílusú római katolikus templom. Mivel községünk ma élő lakói keveset tudnak a templomépítés megkezdéséről, annak okairól, úgy gondolom hasznos lehet, ha erről szerzett ismereteimet közreadom. Ennek megértéséhez azonban ugorjunk vissza az időben.

Eddigi ismereteink alapján több mint hétszáz esztendővel ezelőtt bukkant fel először az oklevelekben településünk neve. Ekkorra már Géza fejedelem és I. István királyunk a hazai keresztény egyház szervezését a latin-római egyházszervezetethez kapcsolta. A reformációig az ország népe — így Páty lakossága is — kevés kivétellel római katolikus keresztény volt. Ezért félrevezető a szimpla állítás, miszerint Páty ősi református település. Való igaz, hogy a településünkön élő lakosság döntő többsége viszonylag gyorsan áttért a református hitre, de az is tény, hogy a szélesebb tömegeket, elérő reformáció kezdetét Luther Márton 1517. október 31-i fellépésétől számítják, aki ekkor szögezte ki a wittenbergi vártemplom kapujára 95 tételét. A katolikusok rövid időn belül kisebbségbe kerültek Pátyon; így régi templomukat egy 1774. november 20-án kelt királyi rendelet hatására kénytelenek voltak átengedni a többségben lévő kálvinista gyülekezetnek. Az átadáskor azonban kikötötték, hogy az épületen semmiféle változtatás nem végezhető és a homlokzaton lévő Mária-szobrot sem szabad eltávolítani. A hithű katolikusok nem nyugodtak bele templomuk „elvesztésébe”, ezért négy esztendővel később egy teljesen új templom építésébe kezdtek. 1779. május 21-én került sor ünnepélyes keretek között az alapkövetételére. Maximilián Jacob építőmester feljegyzéséből tudjuk, hogy az építkezés megszervezésében és a költségek biztosításában döntő szerep jutott a szentbenedek rendi telki apátnak, aki 1742. május 2. óta kormányozta az apátságot.

Érthető hát, hogy az épülő templom alapkövét az építető szerzetesek vezetője — Telki apátja Pionteur Beno tette le. Az elsőnek elhelyezett kőbe Pleyer Imre etyeki plébános, mint Budai kerület esperese és hazánk címzetes főpapja helyezte el a különböző Rómából hozott hiteles és szent ereklyéket. Így többek között: részecskéket Szent Ignác tógájából és Szent Ince ruhájából, számokkal jelzett két csontocskát ismeretlen szentektől, csontok porladékait különböző megnevezett szentektől és öt darab áldott gyertyát.

Az ünnepségen az apátság több magas rangú hivatalnok mellett részt vett Sárl Ferenc torbágyi és Suncovics Egyed telki plébános is. Az alapkőletételi ünnepély fényét és rangját emelték a külföldi vendégek, köztük a bécsi skót bencés rend apátjának három küldötte: Neumayer Adalbert atya — az apát titkára, Moshaimer Bertold atya — a Stamerstorfi provoncia adminisztrátora és a tisztelendő Kleffer Antal Atya. Az építkezés egy esztendőnél nem tarthatott tovább, mert 'Mária Terézia adománya — egy 1634-ben gyártott négyváltós kis orgona — még a királynő 1780-ban bekövetkezett halála előtt megszólalt az új templomban.

Megjelent: Pátyi Kurír
1991. június

A PÁTYI REFORMÁTUSOK ÉS TEMPLOMUK

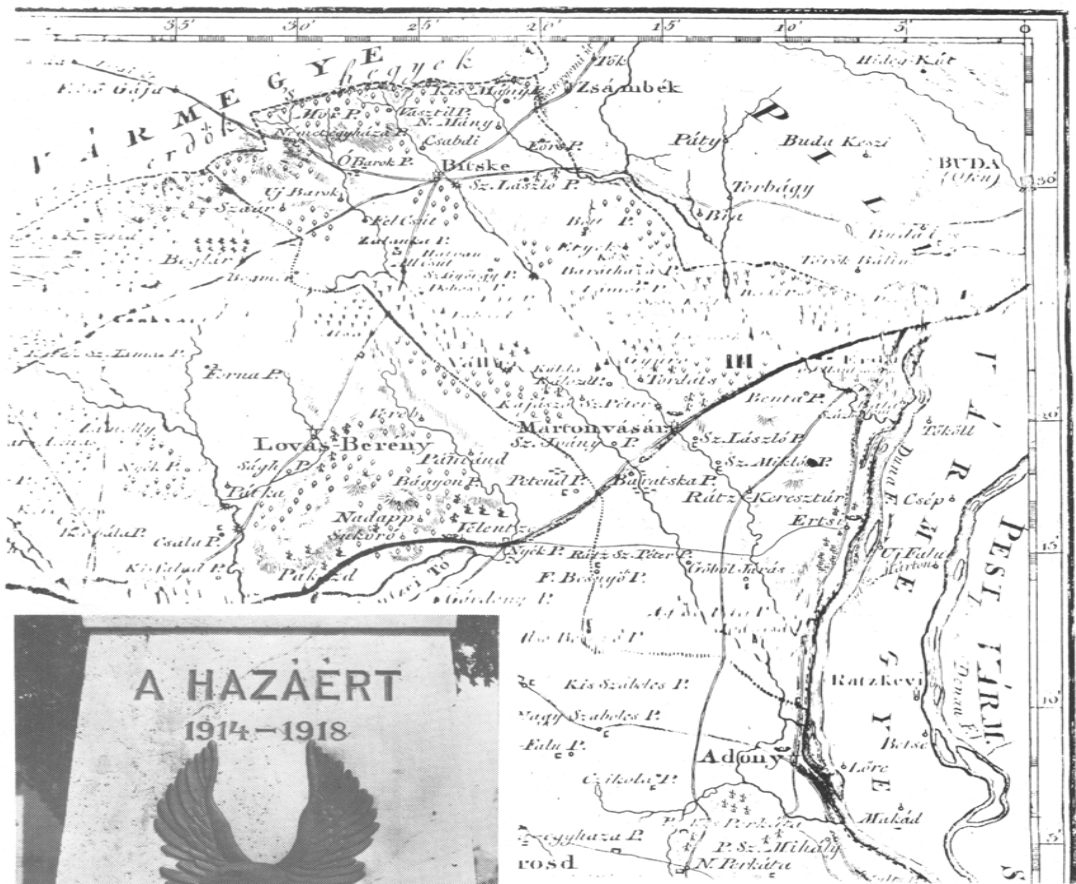
A középkor haladó mozgalmi több csatornán is elérték hullámgyűrűikkel a magyar határokat. Egyrészt a francia, olasz, de különösen a bécsi, prágai–krakkói egyetemeken tanuló több ezer magyar diák állandó kapcsolatban volt a szülőfölddel, másrészt hazánk tömegesen vonzott külföldi betelepülőket: szászokat, vallonokat, cseh-morva huszitákat, francia és olasz mestereket, kereskedőket.

Javarészt ezeken a csatornákon érte el hazánkat a humanizmus eszmeáramlata, de ugyanezek a csatornákon elérték Magyarországot a vallási mozgalmak is, a katareretnecségtől a valdens és huszita előreformáción át a lutheri és kálvini reformációs irányzatokig. Egyes kutatók szerint településünkön már a mohácsi vész előtti időkben (1526) meggyökeresedett a „javított hit”. A tárgyi és írott emlékek alapján feltételezhető, hogy Magyarországon a pátyiak az első között lettek nagy számban reformátusokká. Minden valószínűség szerint először a földbirtokosok, a módosabb gazdák tértek át a református hitre és hol a kényszer, hol pedig a példa erejének hatására követték őket jobbágyaik. Természetes, hogy ezidőben még református egyházközsegről nem beszélhetünk, mert az egyházzá szerveződés folyamata csak 1566—ra fejeződött be a kálvini alapokon nyugvó Heidelbergi káté és a Második helyét hitvallás megalkotásával.

Több tárgyi és írásos dokumentum alapján arra következtethetünk, hogy a település református egyháza a XVII. század elején már fennállott. A helyi gyülekezet papjainak névsorát 1640—ig tudta visszavezetni, ám ez a dokumentum a XIX. század közepén tűzeset következtében megsemmisült. Az egyház legrégebbi fölszerelési tárgya egy 1668—ban készült komáromi kehely, míg anyakönyve 1734—től ismert. Egy 1762—ben kelt jelentés alapján feltételezhető, hogy temploma ugyancsak régi lehetett. A terjedelmes beszámolóból megtudhatjuk, hogy a kőből és téglából épült oratórium már olyan veszélyes állapotban van, hogy a hívek nem látogathatják. A leírás az épület boltozatát, négy kőoszlopát és festett táblás mennyezetét is megemlíti. Valószínű, hogy a református templomépület gyenge állaga indokolta az 1775. november 20—án kelt királyi rendeletet, miszerint a jelentős többségben lévő reformátusok megkapták a katolikus templom épületét. (Egy 1778-as adat szerint Pátyot ezidőben 1573 református, 51 katolikus és néhány zsidó lakta.)

A helyi gyülekezet azonban teljesen új templom építését határozta el. A szájhagyomány szerint küldöttség utazott engedélyért a kancelláriához. Amikor az előljáróság anyagi okokra hivatkozva próbálta meghíúsítani a pátyiak templomépítési szándékát, a küldöttek egy kalap aranyat öntöttek a hivatalnokok asztalára bizonyítva, hogy az építkezés költségeit a hívek már összeadták.

Könyomatós térképrészlet
 Pilis Vármegyéről 1702-ből
 (Telkit és Budajenőt nem is jelöli)

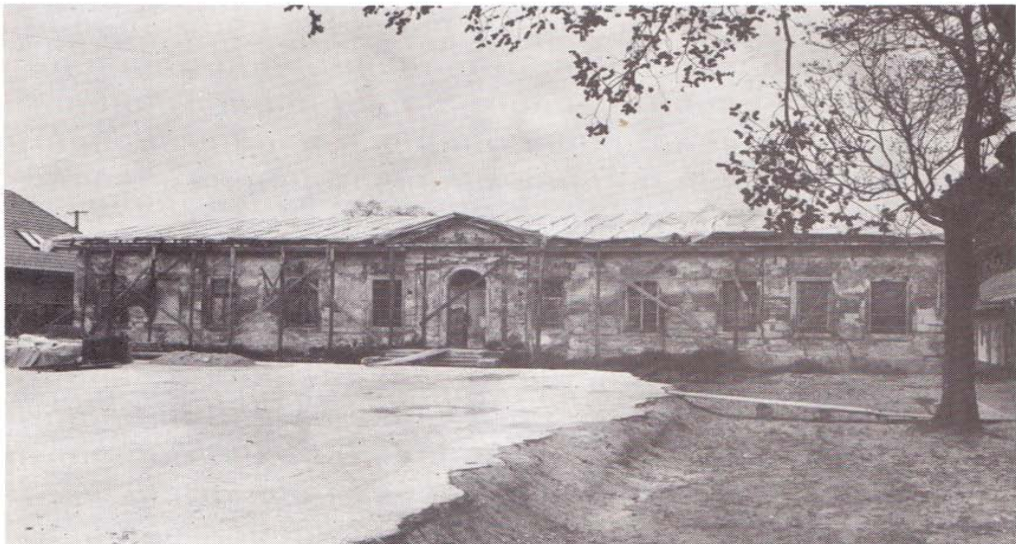
Az I. világháború áldozatainak
 emlékművén a rézdomborítást
 Kerék Vilmos pátyi mesterember
 (amatőr művész) készítette

Szily Mária udvarháza (1973)

A kastély épülete ma

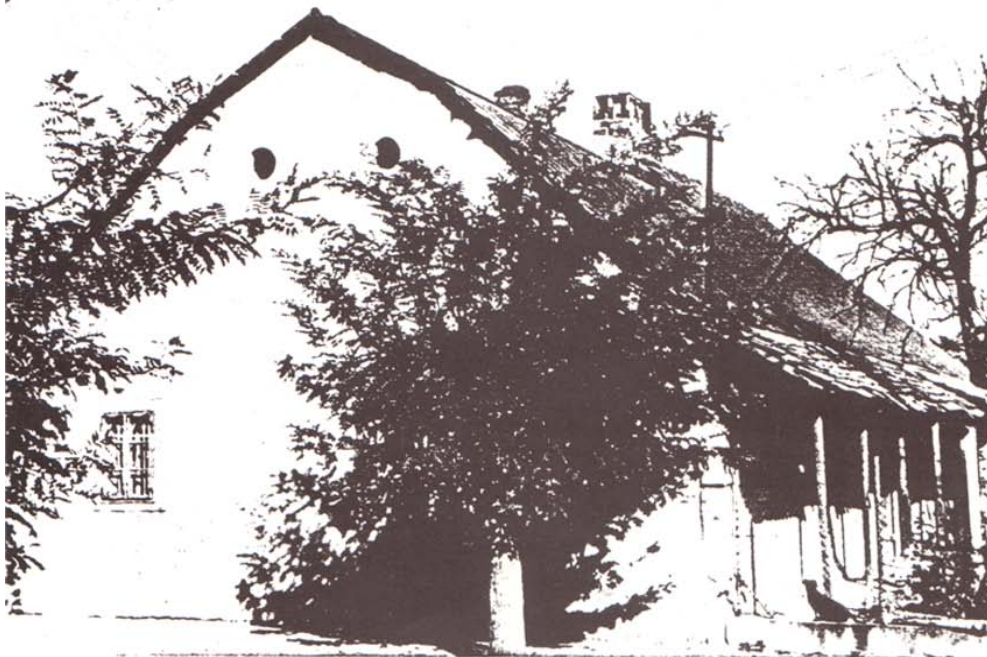

A kastély puskacsőből készült kerítése

A volt római katolikus iskola ma is iskola

Oromfalas lakóház az Iskola utcában, már átalakították

Cucor Márton háza (kb. 1935/36)

Az ótemető részlete

A református temető

A katolikus temető

*A magtár egy részében
a tévész iroda
kapott helyet*

*A volt provisor
(tisztartói) lak
ma közösségi ház*

*Az öreg iskola
ma is fogadja
a nebulókat*

*a főjegyző
(Veér Pál) társaságában*

A Süt a nap szereplői (kb. 1924/25)

*A Süt a nap c. film felvétele Pátyon
(kb. 1924/25)*

A Süt a nap c. film pátyi forgatásának egyik helyszíne

*A huszárkisasszony szereplői
(kb. 1925/32)*

*Az Úr keze szereplői
(kb. 1936)*

A falu rossza szereplői (kb. 1924)

Főzőtanfolyam hallgatói (kb. 1936/37.)

*Gráp feleségével
és kislányával*

*A megejtően szép
Pincehegy részlete*

Az engedélyt nyomban megkapták és az építendő templomhoz — költségvetéssel együtt — három terv is készült. A tervek közül a Hacker komarói ácsmester és tervező által aláírt azonosítható leginkább a mai épülettel. Az építkezés 1783-ra fejeződött be, de tornya 1802-ben egy villámcsapás után kapott csak rézborítást. Az egyszerű későbarokk templom a faluképet meghatározó építészeti nevezetessége mellett eredeti funkcióját is maradéktalanul ellátja.

Megjelent: Páty, fejezetek a község történetéből
1986

PÁTY AZ 1848-AS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ÉVTIZEDÉBEN

Közel százötven esztendő távlatából is minden bizonnyal érdeklődésre tarthat számot az a leírás amelyet Örkényi Ferenczy József ad településünkről az 1844-ben megjelent Tekintetes nemes Pest Pilis és Solt törvényesen egyesült vármegyék névtára című könyvében.

A szerzőtől megtudhatjuk, hogy Páty (vagy Páthit az első, vagy Pilisi Főszolgabírói Járásban van, Buda szabad királyi várostól és Budakeszitől napnyugatra, Pesttől két és fél mérföldre, Bia és Torbágy helységekől Északra.

Bél Mátyás és a vármegyei protokoll szerint hajdan Koháry István volt a település nagyobb részének birtokosa. Most a fele birtok a telki apáté, a másik felét pedig több birtokos birtokolja. Ezek a következők: Báró Révayné asszonyság, Gróf Bertold, Szirmay, Iványi, Scultéty, Splényné.

A település lakói magyarok, összlétszámuk 2295 fő. Ebből 2116 fő református, 169 fő katolikus, 10 fő zsidó. A reformátusoknak saját templomuk és prédikátoruk van és igen rendes szokás a vasárnapi templomba járás.

Az asszonyok és lányok egyforma fehér kendőt kötnek a fejükre és nyakukra, fekete ruhájukra fehér kötény kerül, úgy mennek a templomba. A katolikusoknak — bár csekély a számuk — szintén van templomuk, plébánosuk viszont nincs, így Torbágyra járnak templomba.

A pátyi határban van egy régi pusztta, amely önálló település lehetett, de ezt a területet Pátyhoz csatolták s most kukorica és kender földek gyanánt használják.

Megjelent: Nyakas 1992. június

A PÁTYI VÁRADY-FÉLE KASTÉLY (SPLÉNYI KASTÉLY) ÉPÍTÉSÉNEK HITELES TÖRTÉNETE

Bevezető

Pátynak nincs vára, múzeuma, híres embere, se más csodája. Településünk igen szegény építészeti emlékekben. Közel tizenöt évvel ezelőtt ezért búsultam el annyira, mikor Páty község története című tanulmányom adatait gyűjtve a kastély történetének feldolgozásához érkeztem.

Az épületet ugyanis már akkor cudar állapotban találtam. A kastélyt a Zsámbéki-Medence Mgtasz. hasznoszerző kalandozásai tönkretették. Túlzás nélkül állíthatom, hogy a teljes pusztulás fenyegeti az épületet, amely a múlt században két alkalommal is fontos gazdasági és kulturális funkciót töltött be településünk életében.

A harmadik reneszánszát századunk ötvenes éveinek derekán élte, amikor itt rendezték meg a megye határokön túl is híressé és rangossá vált mezőgazdasági kiállításokat és vásárokat.

Ezt követően azonban kezdetét vette a rombolás. Kiírtották az udvar többszáz éves fáit, hogy helyükre betonból parkolót építsenek. Az épület belső falait megbontották, hogy ipari és vegyi üzemek működtetéséhez teremtsenek feltételeket. Az „eredmény” nem maradt el.

A tetőszerkezet megroppant, ezért el kellett távolítani. az udvart feldúlták, a kerítést szétfűrészelték, egyszerűen a kastély és környezete ma a falu szegényfoltja.

Ez azonban nem jelentheti azt, hogy a pátyiaknak fel kell adni az épület helyrehozatalának reményét. Tudnunk kell, hogy a jelen a jövő metszéspontja és ahhoz, hogy a jövőt megalkossuk szükség van a múlt értékeinek ismeretére, feldolgozására és újjáteremtésére.

Ezek a gondolatok indították jelen dolgozatom közreadására.

Az igazi építető: *SZILY MÁRIA*

Faluközösségünk tudatában mély gyökereket vert az a nézet miszerint a kastélyt Várady József udvari tanácsos építette.

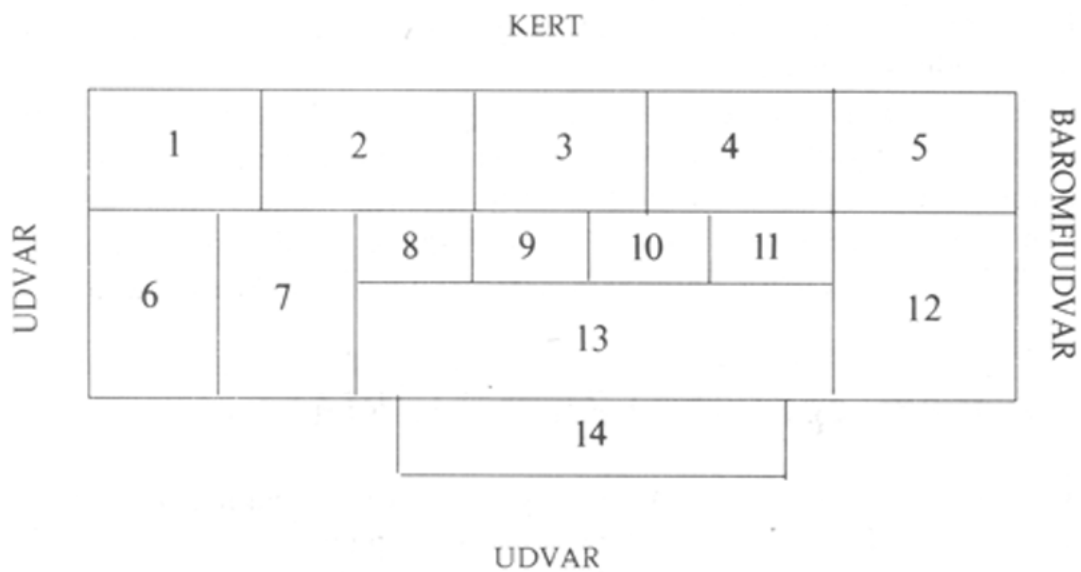
Nem csoda ez, hiszen ő volt az aki 1850 júliusában megvásárolta az épületet a hozzá tartozó birtokkal együtt s így az utókor neki tulajdonította az építést is. Pedig a nyomok a távolabbi időkbe, a század elejére vezetnek.

Báró Splény Ignác huszárezredes 1807—ben vette feleségül Szily József biai földbirtokos második házasságából született lányát, Máriát. Az akkor huszonhét éves fiatalasszony tizenhárom évvel később, 1820 táján vásárolta meg a pátyi birtokot, melyre az általa készített tervek alapján nemesi udvarházat építtetett. Splényi Ignác „*katonai elfoglaltsága és mezei gazdasághoz való kevés hajlama folytán...*” sem az építtetésben, sem a pátyi gazdaság vezetésében nem vett részt.

Szily Mária terveit egy Kimnach nevű budai építész irányításával pátyi mesteremberek — lakatosok és asztalosok — váltották valóra. A helybeliek szorgalmas és ügyes munkáját dicséri az a feljegyzés, amelyet negyedszázaddal az építkezés befejezése után a második tulajdonos, Várady József vetett papírra, miszerint: „*Új munkáinak*

nagyobb része máris romlott, míg minden eredeti munka úgy megáll, mintha új volna.”

Ilyen volt a főépület

1. Leányok szobája	8. Konyha
2. Szily Mária szobája	9. Előszoba
3. Szalon (esetenként ebédlő)	10. Kápolna
4. Vendégszoba (később ebédlő)	11. Padlásfeljáró
5. Splény Ignác szobája	12. Gyermekszoba
6. Ruhatár	13. Folyosó
7. Szobalányok lakhelye	14. Terasz

Az épület legérdekesebb része a palával fedett koporsó alakú padlástér volt, amely fűrészelt deszkadarabokból szerkesztett gerenda nélküli egyetlen hatalmas csarnokot alkotott. Ezt később — 1930 táján — színpaddal látták el és „házi” színházteremként használták. A folyosót kelheimi mozaikkal burkolták, a tágas ajtók és ablakok kereteit szürkére festették és fehér lécekkel díszítették. A szobák jó minőségű fából készült padló és parketta burkolatot kaptak.

Az épület földszintes volt, de kissé megemelték úgy, hogy 10 lépcsőn kellett felmenni a nyitott teraszra.

A melléképületek és az udvar

A főépület melletti régi épületeket felújították és új melléképületekké alakították. Mind a főépületben, mind annak környékén mindenkor tisztaság és rend volt. A kertet kezdetben Splény Ignác maga alakította ki és gondozta, mígnem a Bécsből szerződtetett Petz János kertész „varázsolta” valódi angol formájú díszkertté. A kert átalakításának a közel három méteres pázsitlépcső „elenyésztesítésének” költségeit Szily Mária viselte.

Harminc esztendeig lakták nagy örömmel a házat az építtetők Szily Mária és Splény Ignác, valamint hat gyermekük, no meg a sok-sok vendég.

A második tulajdonos

1850 nyarán Várady József udvari tanácsos megvásárolta a kastélyt. Várady rövid időn belül híres magyar és idegen nyelvű művekből álló hétezer kötetes könyvtárral, rendkívül gazdag éremgyűjteménnyel, több mint kétezer nagy értékű acél- és rézmetszettel, régi fegyverekkel és őskori edényekkel, valamint gazdag ásványgyűjteménnyel rendezte be az épületet. A gyűjteményt, — amelynek csak néhány darabja került a Nemzeti Múzeumba — sok országosan ismert politikus és tudós is megcsodálta annak idején.

Az egykori díszudvar kerítését Várady uraság a szabadságharc honvédeitől elkobzott 350 puskacsőből építette, amelyek golyódíszes, szépen faragott kőpillérek között sorakoztak. A kapupilléreken biedermaier izlésű kőből faragott kosarak láthatók.

Ma már csak a romos épület és az erősen megcsonkított kerítés jelzi a régmúlt idők emlékét. A pátyiak mégsem adták fel a reménytelennek látszó küzdelmet a kastély helyreállításáért.

Tudják, hogy az épület megmentése nagy gond, nagy fejtörés, nagy feladat, nagy pénz..., de hiszik, hogy érdemes.

Megjelent: Nyakas 1990. június

TUDÓS PÁTYI EMBER VOLT

Az idő végtelen száguldása akkor tűnik fel leginkább, ha a múltba tekintünk. Ennek a senecai felismerésnek igazságát élte át az az öntevékeny kis alkotó közösség, amelyik Pátyon felkutatta, összegyűjthette és közreadja a *Fejezetek a község történetéből* című kötetet. Nem új kezdeményezésről van szó, hiszen ki ne ismerné a községek krónikaírói sorából a kedves emlékű pátyi Molnár Jenő, a telki Regős Ferenc, vagy a még ma is aktív budakeszi kutató Veér Ilona — hogy csak a környékünkről említsek néhány nevet — munkásságát, akik az éves krónikák elkészítése mellett nagy szorgalommal gyűjtögetik az adatokat településeink régmúltjáról. Tisztelet és köszönet érte. A hozzájuk hasonló érdeklődésű ifjabb generációnak az ő munkájuk adott ösztönzést, hogy rendszerezzék, gazdagítsák az ismereteket.

A szerény gyűjteményből sok minden kimaradt, illetve csak szűkszavúan kerülhetett a kiadványba. Mégis felvetődik a kérdés: hogyan sáfarkodjunk a meglévő ismeretekkel? A feladat nagy és sokrétű. Példaként most csak egyről szólnék. A kiadvány község-történeti részének első fejezete szűkszavúan említi *Eisler* (később Enyedi) *Mátyás* pátyi születésű (1853) tudós nevét. A jeles pedagógus, nyelvész és publicista, munkásságával méltón érdemelte ki, hogy nevét szülőfalujában is ismerjék.

Mivel az elemi iskoláit Pátyon végezte, úgy vélem, egy emléktábla az éppen most Ortutay Gyula nevét felvenni készülő általános iskola falán, vagy egy róla elnevezett utca ébrentartója lehetne az emlékezetnek.

Megjelent: Pest Megyei Hírlap
1986. június 28

PÁSZTORFIÚ A LEVEGŐBEN

A Pesti Hírlap 1925. évi naptárát lapozgatva leltem rá dr. Réthly Antal meteorológus: Az elmúlt év időjárási katasztrófái hazánkban című cikkére. Pátyon élő idős emberektől hallottam az 1924. évi viharról, de ezek az elbeszélések inkább legendaszerűek voltak. Jóllehet a meteorológus sem tudta feltárni tudományosan a vihar okát, de néhány nappal a katasztrófa után bejárta a vihardúlta területet. Az itt gyűjtött anyagai figyelmet érdemlőek.

A cikkíró elmondja, hogy az 1880-as évek óta sorrendben ez volt a hatodik tornádószerű jelenség Magyarországon. Ezek közül „*a biai tornádó mind a pusztulás nagysága, mind a tünemény nagyszerűsége miatt sajnos első helyen áll*”.

A szemtanúk elbeszélése szerint 1924. június 13-án délután fél négy óra körül Biatorbágy délnyugati határából erős örvényléssel, morgásszerű zajjal, piszkos, foltos sárgás tölcsér alakú viharfelhő közeledett. Az égbolt elborult és tíz perc elteltével a falu már romhalmaz volt. A pusztítás fő bizonyítékai azok a képek, amelyeket biai és pátyi lakosok, valamint a cikkíró készítettek. Összedőlt házak, kitört fák, halottak és sebesültek jelezték a tornádó pusztítását. A hihetetlennek tűnő eseményből néhány példa:

„*Pátyon, Burgundia falurészen egy 13 éves pásztorfiút a tölcsér felemelt és több méteres légiút után az egyik ház szobájába tette le.*” Megfigyelték, hogy „*tűz is esett és égette testüket*”. Szekeret lovastól és kocsistól felkapott, megfordította a levegőben és ismét letette a földre.

A cikkíró szerint a kár, amitől Páty szenvedett a legtöbbet, meghaladta a 170-200 millió koronát. Ebbe az összegbe a biai és pátyi károkon kívül beletartozik még: Torbágy, Nagykovácsi, Pilisszentiván, Tahitótfalu, Pilisszántó vesztesége is. Érdekességként említem, hogy a honi meteorológia mind a mai napig az 1924-es biai tornádó szélerősségét jelöli meg országos rekordként.

Mindezt azért írtam le, mert úgy gondolom, hogy keveset tudunk lakóhelyünk múltjáról, még kevesebbet régmúltjáról. De bízom abban, hogy ezek a témák bizonyára felkeltik a kutatás iránti érdeklődést is.

Megjelent Pest Megyei Hírlap
1979. március 22.

TANGAZDASÁG PÁTYON

Ma már kevesen tudják, hogy Pátyon volt a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdasági Egyetem Tangazdasága. Ez a gazdaság még 1943-ban is az egyetem hallgatóinak szemléltető, gyakorlati irányú oktatására szolgált és egyben kísérleti telepként funkcionált. A 791 katasztrális holdnyi terület művelési ágak szerinti megosztása a következő volt: 640 kt.h. szántó, 89 kt.h. rét, legelő, 5 kt.h. kert, 8 kt.h. facsemete kert, 10 kt.h. beltelek, 39 kt.h. nem termő.

A tangazdaság szabad váltógazdaság szellemében szerkesztett vetésforgókat alkalmazott és ennek keretében termesztette mindazokat a növényeket, amelyek termesztése a helyi természeti és közgazdasági viszonyok alapján indokolt volt. Ezen kívül kisebb területen egyéb növényfajtákat is termesztett részben kísérleti célból, részben az egyetemi hallgatóknak történő bemutatás végett.

Kertészetében a bolgár rendszerű árasztásos öntözéssel termelt szabadföldi növények mellett — üvegházban és melegágyban — jól értékesíthető primöröket állítottak elő.

A gazdaság állattartással is foglalkozott. Igásállat állománya 30 hidegvérű és 4 piros-tarka ökörből állt. Átlagos tehénállománya 75 db volt, amihez megfelelő számú telivér szimentáli törzsbika tartozott. A tehenek közül ötvennek volt törzskönyve. Ezek borjait helyben nevelték föl és kellő válogatás után részben utánpótlásra saját állományba kerültek, részben mint tenyészállatokat értékesítették.

A tej a legodosabb higiéniai kezelés után pasztörizálva Budapesten került forgalomba.

A sertésállomány — mintegy 60 darab — főleg szőke mangalicákból és berkshiri kocákból állt, kellő számú tenyészkannal. Az évenkénti két malacozásból származó kocákat részben tenyészállatként, részben expressz hizlalás útján értékesítették.

A juhállományt 350 hazai fésűs cigája és nemesített parlagi juh képezte. A juhászat célját a juh takarmányok hasznosítása, a szemléltető oktatás és a fajta összehasonlítás együttesen adta.

A tangazdaság korszerűségét bizonyítja, hogy gépekkel és eszközökkel jól fel volt szerelve. Villamosítását is megoldották. Az addigi pangó nedvességben szenvedő rét egy részén alagsövezési és öntözési terv alapján intenzív öntözőgazdálkodást folytattak. A tangazdaság a Királyi Közalapítványnak kataszteri hol- danként másfél mázsa búza hasznobért fizetett, a jövedelem többi részét a gazdaság fejlesztésére és különböző tudományos kísérletek költségeinek fedezésére fordították.

A gazdaság különböző termékeinek és eszközeinek szállítását, a teherforgalmat, a torbágyi vasútállomás igénybevételel bonyolították. A személyforgalmat a BART autóbusz járata biztosította. A tangazdaság irányításával intézőséget bíztak meg.

Megjelent: Pátyi Kurír
1991. március

CSELLENGŐ FIATALOK?

A pátyi ifjúság körében gyakran hallani elégedetlen hangokat, ha arról esik szó, hogy miként lehet szórakozni és kellemesen eltölteni a szabad időt a községben.

Jogos az elégedetlenség. A múlt évben például az ifjúsági házban egyetlen említésre érdemes rendezvény sem volt. A vezető anyagi okokra hivatkozik.

A KISZ községi alapszervezete tagjainak száma elenyészően kevés. Nagy a szervezetlenség, így a munka is formális. Az egyik KISZ-tag elmondta, hogy két éve nem fizet tagdíjat, és az utolsó taggyűlés időpontjára sem emlékszik már. Hogy mégis tagja a szervezetnek, az a KISZ-titkár „jóindulatán” múlik, aki saját zsebéből fizet a többiek helyett.

Simon László KISZ-titkárnak ugyanis mindennél fontosabb, hogy Ott lebzseljen a párttitkár és a tanácselnök mellett a különböző döntések meghozatalánál. Még anyagi áldozatokra is hajlandó, leadminisztrálva egy valójában nem létező szervezetet, hogy élvezze a KISZ-titkárság előnyeit, hogy ünnepeken kiülhessen a pulpitusra.

Ilyen helyzetben természetesen a KISZ-esek nem is vállalhatják a fiatalokkal való foglalkozást. Az általános iskolából kikerült fiatalok többsége Budapesten tanul tovább, tehát ingázó, és általában az iskolában, vagy munkahelyén lesz tagja az ifjúsági szervezetnek. Ezek a fiatalok többnyire fárasztó utazás után, késő délután érkeznek haza, és joggal igénylik a színvonalas szórakozási lehetőséget.

De mivel is tölthetik szabad idejüket a pátyi fiatalok? Az igényesebbek ki sem mozdulnak hazulról. De van, aki baráti összejövetelt szervez otthon, legtöbbször, azonban céltalanul cselleng az utcán. Az is előfordul, hogy egyesek buszra ülnek, és a budapesti peremkerületek disco klubjaiban keresnek társaságot.

Az itthon maradottaknak még két választásuk van: az alsó és a felső kocsmá. Mindkettőt a Budai Járási Áfész üzemelteti. Léghörök, hangulatuk olyan, mint a kocsmáké általában. A közelmúltban azonban az egyikben vezető- és személyzeti változások voltak. A fiatalok hamarosan ostromolni kezdték kérésükkel az új vezetőt, engedje meg, hogy heti három alkalommal gépzenét hallgatva táncolhassanak. A vezető bátortalanul ugyan, de hajlott a kérésre. Néhány hét leforgása alatt a kocsmá kellemes ifjúsági presszóvá alakult át. Lám, így is lehet!

De most hogyan tovább? Addig is, amíg nem születik más döntés, kérjük az Áfész vezetőit, hogy legyenek a fiatalok segítségére. Elsősorban azzal, hogy ne az alkoholfogyasztás növelése legyen a fő cél, hanem a jó példa követése. Nem tartom kizártnak, hogy előbb-utóbb sor kerülhet a tárgyi feltételek javítására is — és a

beatzene mellé majd értékes és érdekes művészeti, irodalmi programok társulhatnak. De esetleg más lehetőség is adódik arra, hogy a község fiataljai hasznosan tölthessék szabad idejüket.

Megjelent: Pest Megyei Hírlap
1979. január 25.

LAKAT ALATT A FORRÁS

A főváros és környékének pihenni vágyó lakói örömmel kirándulnak a Pátyot övező erdőkbe. Munka után jólesik a friss levegő, az erdő csendje. Majd minden kiránduló, hogy szomját oltsa, útba ejti a Főkút forrását. Szép ez a táj. Az érkezőt a Budakeszi és a Zsámbéki medencét összekötő Mézes-völgy fogadja, amire találóan illik a „pátyi kapu” elnevezés. Nem véletlenül ihlette meg e táj a népszerű gyermektörténetek, -regények íróját, Bakó Ágnes, amikor megírta a Gyere velem Mézes-hegyre című könyvét.

A pátyi medence átlagosan száznyolcvan méterre helyezkedik el a tengerszint felett, de peremvidékét kétszázöt-háromszáz- hatvan méter magas, erdőkkel borított dombvidék koszorúzza. A Mézes-völgy fölött fiatal fenyves húzódik, s mögötte a forrás. A rómaiak, a törökök, de közvetlen elődeink is mint kincset vigyázták vizét, mert sajnós helytálló Bél Mátyás idevonatkozó megállapítása, miszerint: *„egészséges ivóvíz hiányában is szenved ez a vidék. Non omnis fert omnia tellus, vagyis nem minden föld terem meg mindent.”*

A megállapítás még fontosabbá válik, ha nem hagyjuk figyelmen kívül a tényt, hogy Pátyon még ma sem oldódott meg a lakosság egészséges ivóvízellátása. Tervek vannak, de tíz éven belül nemigen várható végleges megoldás. A forrás, a település fő kútja viszont veszélyben van. Nem tudom, hogy ki jelenleg e terület gazdája, de hogy beláthatatlan következményekkel járó beavatkozások történtek a természet rendjébe, az a helyszínen tapasztalható.

A forrás felé igyekezve tucatnyi bosszús, csalódott kirándulóval találkoztam. Kezükben üresen csörgött a kulacs, ajkuk száraz volt a szomjúságtól és üres kézzel kellett hátat fordítaniuk a felüdülést jelentő forrásnak. A környék inkább hasonlított egy a csatornázási munkálatok után félbehagyott helyszínre, mint egy természeti forrás környezetére. Az ivókút vascsövén száraz volt a rozsdá, a víz még csak nem is csepegett. A forrás évszázadokkal ezelőtt kikövezett aknájától mint hosszú vakondtúrás egy frissen hantolt földhányás húzódik. Torkolatánál ormótlan betontuskó éktelenkedik vaslemez tetővel, s rajta egy óriási lakat. Nem sokáig kellett várnom, mert megjelent egy ember, kezében két mocskos vödörrel és belemerítette a vízbe. Betonozáshoz kell — mondja. Lassan elsimult a víztükör, az akna mélyén malomkeréknyi kődarab — nem régen kerülhetett oda.

Úgy gondolom, valami nincs rendjén, mert amit a föld ad, azt becsülni, óvni kellene. Becsülni és óvni a forrást, mint közkincset, úgy, miként becsülték azt a rómaiak, a törökök és a magyarok évszázadokon át. Talán még nem késő.

Megjelent: Pest Megyei Hírlap 1985. augusztus 24.

ZILAHY LAJOS PÁTYON

1924-ben Budapesten a Nemzeti Színházban volt Zilahy Lajos: *Süt a nap* című tézisdrámájának premierje. Nem sokkal ezután a pátyi amatőr színjátszók szekérre ültek, hogy előtanulmányként megnézzék a hivatásosokat, mivelhogy ők is műsorukra tüzték a darabot. Budára érkezve, a Széna téren egy vendéglőbe beszállásolták a kocsit és a lovakat, majd folytatták útjukat a színházba. Minden bizonnyal eredményes volt ez a kiruccanás, mert számos dokumentum bizonyítja, hogy rövid idő elmúltával Pátyon nagy sikere volt a műkedvelők előadásának.

Zilahy Lajos is sietve a faluba érkezett és megnézte a produkciót. Kirándulása során Veér Pál főjegyzővel végigsétált a falun, és nagyon tetszett neki a környék. Elhatározta, hogy a színmű filmváltozatát Pátyon készítteti el. Meg is állapodtak az időpontban.

Településünk apraját-nagyját élénk érdeklődés, kíváncsiság sarkallta tettekre és szépen kicsinosították a falut. A forgatócsoport és a fővárosi művészek megérkeése után derült ki, hogy az itt élők is szerephez jutnak. No nem a főszerephez, de ez már mindegy. A szerző nagyon meg volt elégedve a helybeliek igyekezetével, szorgalmával, tetterekészségével.

Ám nézzük ki is volt Zilahy Lajos?

Zilahy 1891-ben született dzsentri családból Arany János Nagyszalontáján. Jogi diplomát szerzett, ám tehetséges tollforgató lévén népszerű költő, író, publicista, rendező, szerkesztő lett belőle. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának. Eleven mesélő kedvéből fakadóan több tucat regénye, drámája jelent meg. A Süt a nap című színművének társadalmi jelentőségét Herczeg Ferenc méltatta és éppen ezzel a drámájával nyerte el az akadémia Vojnits-díját. 1926—ban a Pen Club főtítkárává választották, majd 1930-ban Corvin-koszorúval tüntették ki. Közéleti szerepet vállalva együtt dolgozott a Nobel-díjas Szent-Györgyi Alberttal, de 1940-44 között Híd című lapjában publikált Móricz Zsigmond, Nagy Lajos és Németh László is.

Tizenegy regényéből és színművéből készítettek filmet, írásai húsz nyelven jelentek meg. A negyvenes évek elején minden vagyonát a kincstárnak adományozta azzal a kikötéssel, hogy „...*a magyar ifjúság magasabb rendű, magyar és igaz értelemben vett keresztény szellemi nevelésére fordítsa*”. Ebből az alapítványból létesült a Kitűnőek Iskolája. A korabeli fotók, dokumentumok, visszaemlékezések szerint a pátyi műkedvelők körében is „iskolát” teremtett, lendületet adva a helyi iskolán kívüli népművelésnek. 1948—ban hivatalosan az USA—ba utazott, ahonnan nem tért vissza.

1973—ban haza látogatott Budapestre, de végleges hazatelepülésében 1974—ben bekövetkezett halála megakadályozta.

Zilahy Lajos születésének századik évfordulóján emlékezünk az íróra, aki érzékenyen követve az idők változásait, az I. világháború utáni új helyzetben próbált irányt jelölő programot nyújtani.

De emlékezünk lelkes elődeinkre is, akik megértették és közvetíteni tudták Zilahy üzenetét, miszerint a különböző néprétegek, osztályok találkozása érdekében föl kell adni előítéleteinket, s hogy a társadalmat a falusi emberek romlatlan ereje is frissítheti, mert igaz és őszinte élet van a falvakban, ahol mindig „*süt a nap*”.

Megjelent: Pátyi Kurír
1991. május

VALENTINI LÁSZLÓ A NÉPTANÍTÓ

1923—ban Nagy István, a pátyi elemi iskola tanítója igazgatói kinevezést kapott, és ezzel megüresedett a helyi református iskola 2. számú tanítói állása. A hiány pótlására az előljáróság pályázatot írt ki a Tanítók Lapjában.

Az állás betöltésére három pályázat érkezett a presbitériumhoz. Rövidesen sor került a jelentkezők nyilvános meghallgatására a legilletékesebb „*vizsgabizottság*”, a nagy számú református gyülekezet előtt.

A pályázók között volt egy alig tizennyolc éves fiatalember is, aki igen jó bizonyítvánnyal érkezett a faluba s a tanítói oklevele mellett felmutatta kántori oklevelét is. Ettől a pillanattól kezdve a meghallgatás „*kívánság műsorrá*” változott. Az egybegyültek ugyanis bekiáltották egy-egy zsoltár vagy dicséret számát, a fiatal tanító pedig leült az orgonához és kipirult arccal, saját zenei kísérettel adta elő az énekeket. A meghallgatás osztatlan sikert aratott és Valentini László számára eredményesen zárult, mert elnyerte a tanítói állást. Akkor még senki sem gondolta, hogy nem csak ő, de a falu is nyert ezen a pályázaton.

Valentini László (aki 1905. június 30-án született Kispesten, Valentini Zsigmond és Páncél Ilona házasságából), a tanítói álláshoz lakást nem kapott, így mint nőtlen fiatalember bérlakásba kényszerült. Kezdetben a helyi harangozó biztosított számára férőhelyet, majd a Splényi kastély egy zugában alakítottak ki számára lakrészt. Az ambiciózus fiatalember igen hálás volt a falunak, amiért őt választotta tanítónak. Háláját cselekedeteivel is kifejezte. Rövid idő alatt beilleszkedett a tantestületbe és lázas igyekezettel bekapcsolódott az iskolán kívüli népművelői munkába. Akadályoztatása esetén helyettesítette a kántort, majd énekkart, dalárdát szervezett a faluban. Énekkarával szép sikereket ért el, aminek eredményeként neve Bián, Bicskén, Csákváron stb. is ismertté vált. A különböző bemutatók, versenyek eredményein felbuzdulva kiszélesítette tevékenységét és színjátszó csoportot szervezett. Később mint a helyi levante egyesület elnöke és főoktatója segítette a katonai előképzést. (Talán ennek következménye, hogy később — 1945 után — a kommunista oktatáspolitikai nem ismerte el és nem honorálta az őt megillető mértékben pedagógusi tevékenységét, pedig ő mindenkor pedagógus volt és maradt.) A két háború közt megtakarított pénzén telket vásárolt a mai Széchenyi utcában, amelyen lakást épített. Házasságából három gyermek született: Margit, László és Miklós.

Huszár Lajos halálával megpályázta a rektori helyet, de ebből nem ő hanem a tradíció került ki győztesen: a rektor fia, Huszár Győző kapta meg az állást. Bántotta a kudarc, de sok ideje nem maradt a kesergésre, mert katonai behívót kapott.

1942-től jó fél évtizedig tartó katonáskodása során megjárta a frontot, majd orosz hadifogságba került. Itt sem tétlenkedett. Megtanult oroszul, s a szerzett ismeretek alapján hazatérte után oroszból nyelvtanári diplomát szerzett és folytatta nevelői, tanítói munkáját.

Emellett a nehezen mozduló pátyi sportéletet próbálta lendületbe hozni. A tanítás mellett szervezte a különböző sportszakosztályokat, mígnem hozzálátott nagy álma, a helyi uszoda (strandfürdő) megépítésének szervezéséhez. Munka mellett is folyamatosan képezte magát, felnőtt fejjel végezte el a Testnevelési Főiskolát. Nem önmagáért hanem, hogy szakszerűbben nevelhesse, oktathassa tanítványait. 1965-ben érte el a nyugdíj korhatárt.

Akik nem ismerték őt, most okkal gondolhatnák, hogy ezzel véget is ért pedagógusi pályafutása. Nem így történt.

Az örökifjú Laci bácsi — vagy ahogyan tanítványai beczték, a „Vaszes” nyugdíjasként is tovább dolgozott. Csak hosszabb-rövidebb ideig tartó betegsége tarthatta távol a katedrától, mert ha egészsége engedte és szükség volt rá, örömmel engedett a hívó szónak, a csábításnak. Életeleme volt az iskola, a kollégák, a diákok, a faluközösség.

Sajnos ma már hiába hívnák.

1990.december 19-én életének 86. évében végleg eltávozott közülünk. Sokan maradtunk utána, akiknek életében, személyiségének alakulásában meghatározó volt az ő munkássága.

Hiányzik és hiányozni fog a mindenben mértéktartó pedagógus okos, útmutató, eligazító szava. Humanitása, gyermek- és emberszeretete, a mindenkinek kijáró méltóság tisztelete legyen örök példamutatás számunkra, akik ismertük, tiszteltük és szerettük őt.

A hitet adó pedagógust, a néptanítót 1990. december 22-én Bakonyi László lelkipásztor búcsúztatta, aki 40 éven át lehetett munkatársa. S amit Valentini tanár úr szerénységből sohasem fogalmazott volna meg, a döbbenetes igazság erejével hangzott el az utolsó úton:

*„Ama nemes harcot megharcoltam,
futásomat elvégeztem,
a hitet megtartottam.”*

(Pál II. levele Timótheushoz 4. rész 7. vers.)

Megjelent: Pátyi Kurír
1991. február

A SZAMÁRBŐR

Az utóbbi időben megdöbbentő hasonlóság figyelhető meg a pátyi földvagyon és egy bizonyos szamárbőr között.

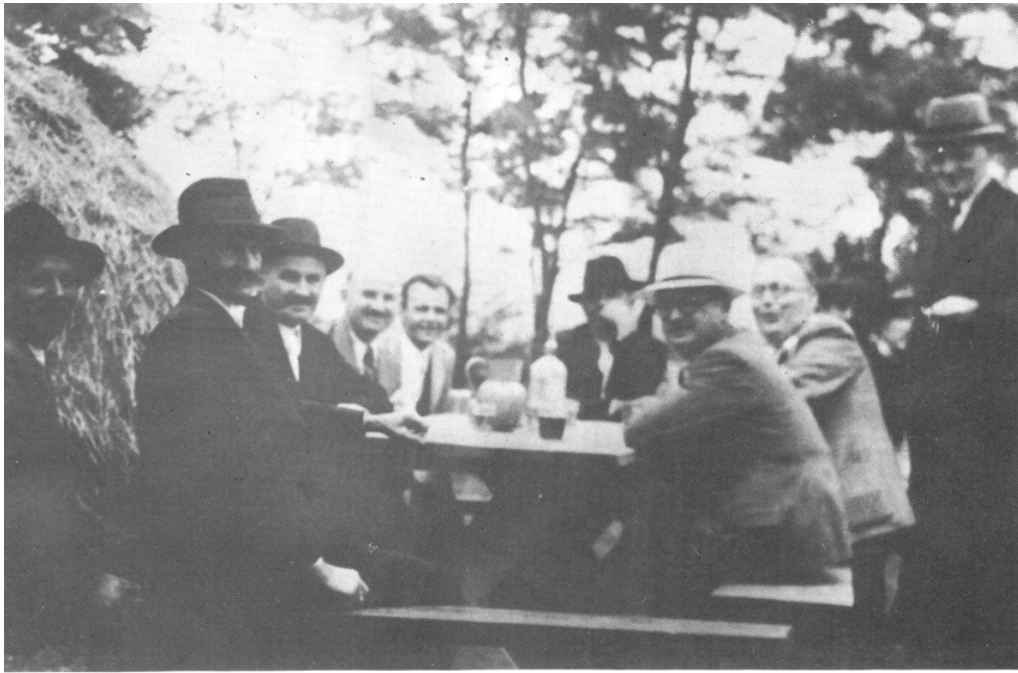
Senki ne gondolja, hogy a címben jelzett portéka egy közönséges szamár, közönséges bőrére utal.

Pincék

A Pincehegy részlete

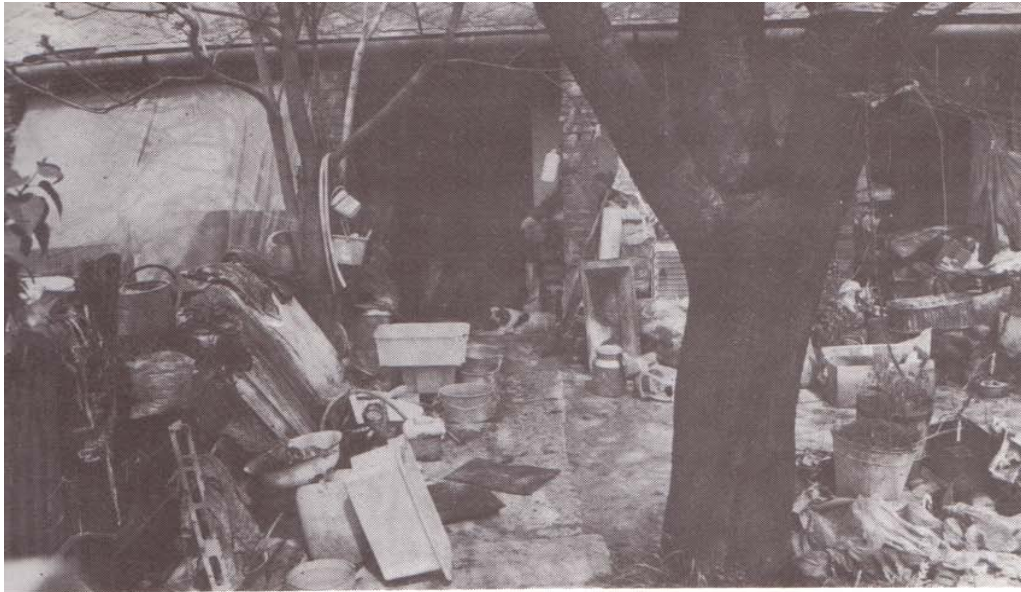

Poharazók a pincehegyen

A Burgondia és a Mélyárok metszéspontja

Ez is Páty Somogyi Béla u. 75.

Farkas József („Dodi”) és népzenekara (kb. 1975.)

A községháza

Az új általános iskola

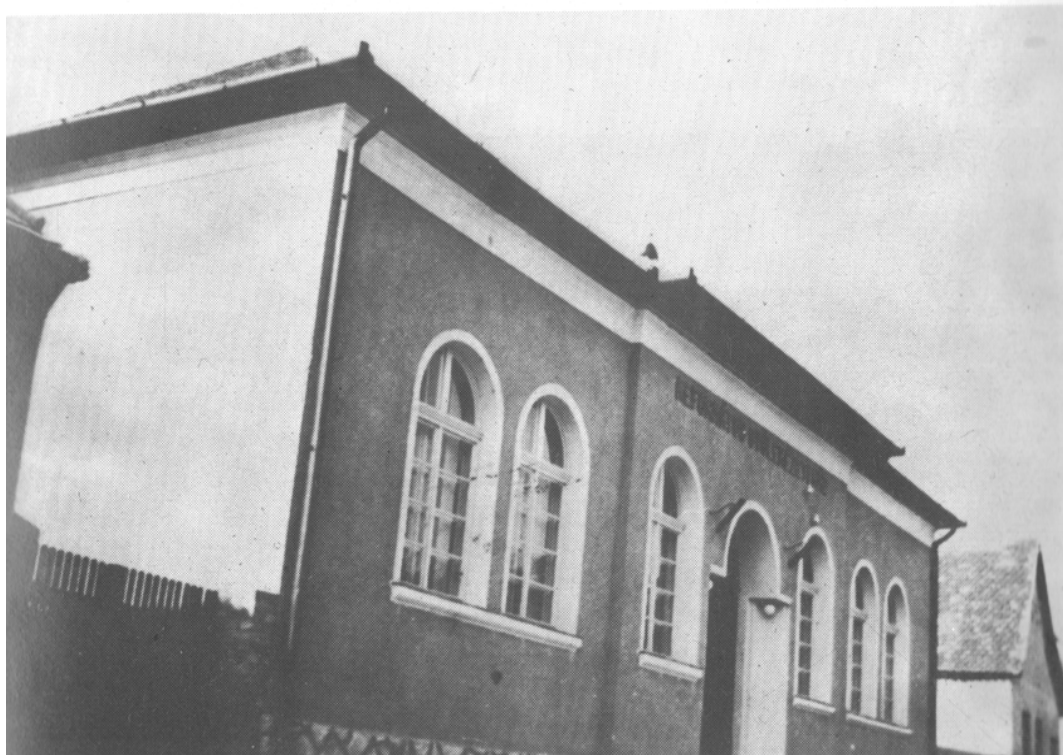

A római katolikus kultúrház ma templom

A református kultúrház ad ma is otthont a művelődésnek

Kovács István bácsi háza Kossuth L. u. 41.

*Zátonyra futott
a Máltai Szeretetszolgálat hajója*

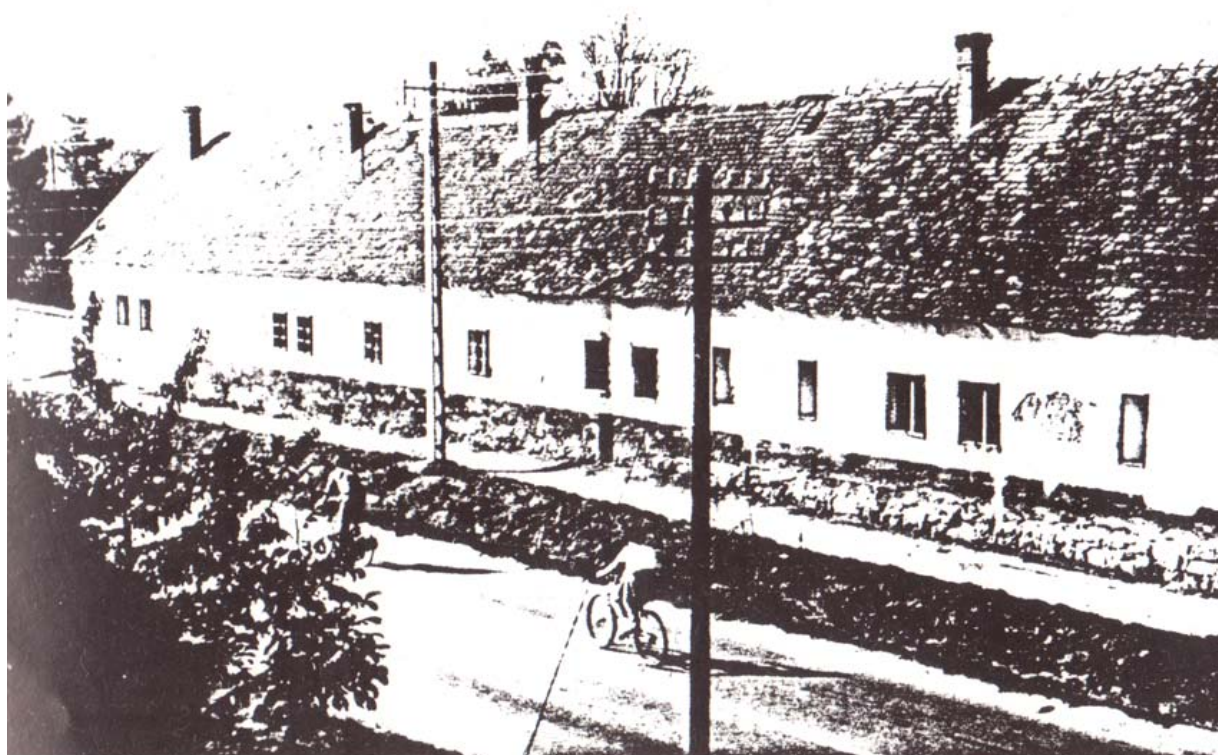

*Ifjú Kukli Gábor és felesége
korszerű hentesüzletében szívesen vásárolnak a pátyiak
Kovács Imre u. 7.*

Korszerű bevásárlóközpont épült a cselédházak helyén

*A majorsági épületek (cselédházak)
a mai ábécé helyén álltak.*

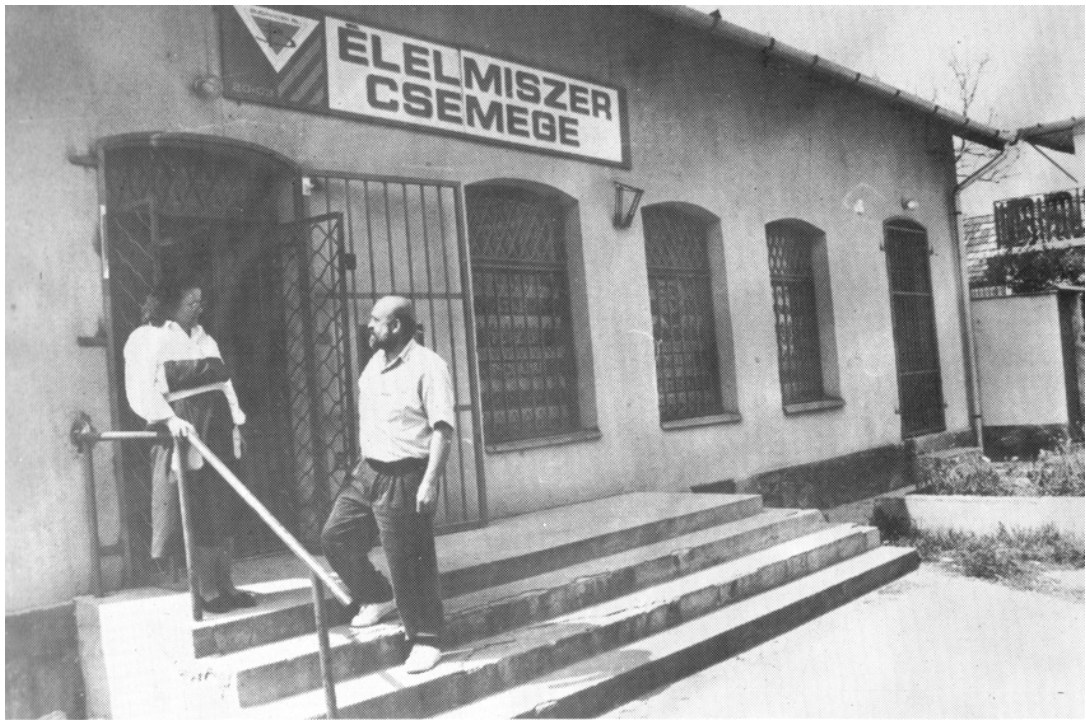

Lakóház Kossuth L. u. 13.

A csendőrlaktanyából bölcsőde lett

Élelmiszerbolt a tejszarnok helyén az Iskola utcában

A közelmúltban épült a szeszfőzde

A szeszfőzde belülről

A dolog ugyanis korántsem ilyen egyszerű. Sokkal inkább ifjú korom felejthetetlen olvasmányélményére gondolok, annak a bizonyos szárnak a bőrére, amely állandó zsugorodásával tartotta (tartja) izgalomban az olvasót. Balzac, akit u toll Napóleonjának, az írás gályarabjának is szoktak nevezni, három csodálatos tulajdonsággal ruházta föl a szárnakbört.

Ezek a következők:

1. Aki birtokolta, annak minden kívánsága teljesült.
2. Minden vágy beteljesülésénél zsugorodott, vagyis kisebb lett.
3. A zsugorodás mértékében csökkent tulajdonosának az élete

A helyi tanács- és termelőszövetkezet vezetőinek gazdálkodási gyakorlata éppen ilyen természetűvé tette a földvagyont.

Néhány esztendővel ezelőtt a kezdő családoknak még sorba kellett állniuk egy-egy darabka földért. Ám nem így az utóbbi időkben, hiszen hol van már a tavalyi hó? Mostanában, ha két-három helyi telekigénylés kerül a tanács asztalára, azonnal megkezdődik az úgynevezett „*zártkertbe vagy belterületbe csatolási*” akció.

Miért-e lázas igyekezet? — kérdezhetné valaki. Akik most arra gondolnak, hogy ezt kívánja a lakosság érdeke, azokat sajnos ki kell ábrándítani. Itt valami egyébről van szó. A valódi ok ugyanis nem más mint a pénzszüke. Másként fogalmazva, a tanács és a téesz erősen kifogásolható, vitatható fogyasztó gazdálkodása, amellyel — ha úgy tetszik — kés alá kerül az aranytojást tojó tyúk nyaka. Egy fenés jobbra, egy fenés balra, és a pipi feje máris a porba!

No de félre a tréfával, mert a nagy egyetértés — a tanácsi és a tsz vezetői között — éppen a csődhelyzet elkendőzésében, az etikátlan haszonszerzés lehetőségében rejlik.

Helyezzük hát a nagytólencse fókuszába az adás-vételt motiváló tényezőket.

Mindkét „*gazdálkodó*” szervezet — a tanács is, téesz is — pénzszükében van. Egyik helyen osztalékot, prémiumot, stb., a másik helyen fenntartási kiadásokat, jutalmakat stb. mindkét helyen előzőleg felvett kölcsönöket képtelenek visszafizetni. Úgy tűnik mindkét helyen elfelejtették az „*Addig nyújtózkodj, ameddig a takaród ér!*” népi bölcsesség intelmét. Miként számítson hát a két elnök a beosztott vezetők sisere hadának támogatására, ha azokat „megélhetési” gondok györtik? A megingott bizalom helyreállításának legkézenfekvőbb módja — gondolják — ha juttatnak számukra valamit.

A vezetőket egy cseppet sem zavarja, hogy éppen azok véleményét mellőzik, akikre az egész tartozik, vagyis a téesz-tagokét és a lakosságét, a valódi tulajdonosokét.

Most ejtsünk néhány szót a telekhez jutás, a telekosztás módjáról.

Előljáróban megállapítható, hogy többnyire már a belterületbe-, a zártkertbe csatolás előtt — kételkedést szülő körülmények között — berkeken belül gazdákra talál a telkek jó része.

Így volt ez a Mézes-hegy, a Dobogó-dülő kiárusítása során is, miért éppen a legújabb esetben a Töki-dülőben lenne másként?

Pedig — ki merné vitatni — védőhálóra volna szükség!

Minden valamire való gazda (tsz vagy tanács) ad arra, hogy saját tagsága és lakossága érdekében védőernyőt vonjon az elé a telekvásárlási tűz elé, ami itt — főleg Budapest irányából megjelenik. Ennek oka nem valamiféle rosszul értelmezett lokálpatriotizmus vagy sovinizmus, hanem sokkal inkább az infrastruktúra botrányos helyzete. Ezért sem fogadható el az a tanácselnöki érvelés, miszerint azért van szükség az újabb kiárusításra, hogy a tanács az intézményeit fenntarthassa. Könnyen belátható ugyanis, hogy az újlag beletelepedőkkel az eddiginél is nagyobb nyomás nehezedik az ellátásra: a nevelési és oktatási intézményekre csakúgy mint az egészségügyre, a közművekre, a közbiztonságra stb.

Mi lenne hát a megoldás kulcsa?

Építési- és pihenő telkekre természetesen a jövőben is szükség lesz. Éppen ezért kell felhagyni az át nem gondolt pazarlással, a közvagyon mértéktelen kiárusításával. A biztonságos jövő érdekében, hosszabb távú — de legalább 5-10 évre szóló — reális telekgazdálkodási (községrendezési) tervet szükséges készíteni. Ennek a tervnek számolnia kell a megközelítő pontossággal prognosztizálható — elsősorban a helyi és csak másodlagosan a külső — igényekkel. Így érhető el, hogy a földvagyon ne zsugorodjék tovább a lakosság jövőjét veszélyeztetve, semmivé. Hihetünk-e abban, hogy akik ezt a helyzetet előidéztek, holnaptól másként csinálják? Senki sem gondolhatja komolyan, hogy igen. Fontos tehát, hogy a jelenlegi tanácsai vezetés már ne hozzon a falu jövőjét veszélyeztető döntéseket.

Megjelent Pátyi Fórum
1989. december

KÖZSÉGTÖRTÉNET DIÓHÉJBAN

Páty község Pest megyében, a Budapest—Zsámbék közlekedési út tengelyében, a fővárost Béccsel összekötő autópálya mentén helyezkedik el. Lakóinak száma meghaladja a négyezer főt. A Zsámbéki-medence délkeleti részében épült település Budapeستól mért távolsága alig húsz kilométer. A vele szomszédos helységek: Zsámbék, Budajenő, Telki, Budakeszi és Biatorbágy. Budakeszit és a Zsámbéki-medencét a Mézes-völgy köti össze, amire találóan illik a „*pátyi kapu*” elnevezés. A Pátyi-medence átlagosan 180 méterrel helyezkedik el a tengerszint felett, de peremvidékét 210-360 méter magas dombvidék koszorúzza. A gerincvonulatok lejtői festőien szép környezetet adnak.

A település ősidők óta lakott hely. Kőkori, réz- és bronzkori emlékei a helyi és környékbeli birtokosok magángyűjteményébe kerültek, de vidékünkéről a Nemzeti Múzeum is gazdag leletanyagot őriz.

A római kori feliratos kövek tanúsága szerint a határban lévő Főkút forrás gyógyító hatása hamar felkeltette az aquincumi táborváros előkelő lakóinak érdeklődését. Fürdőt építettek a gyógyító forrás mellé, a települést pedig, mint jelentős középirtokot, felvirágoztatták.

A falu nevét először egy adománylevél említi, amely 1286-ban, a virágvasárnapot követő ötödik vasárnap (május 12-én) kelt.

A mohácsi katasztrófa után Páty is török uralom alá került, ám eltérően a környező településektől, lakossága kisebb-nagyobb megszakításokkal mindvégig a helyén maradt. A falu lakossága szempontából évszázadokon át meghatározó volt a földművelő lakosság szakértelme és igyekezete. Az acélos búzáért, a zamatos borért messzi földről jöttek a kereskedők. A vöröshagyma, a ropogós cseresznye, a sajt, a túró pedig Buda piacain voltak keresett és kelendő árucikkek.

A község borvidék jellege a XIX. század végén szűnt meg, egy nagy filoxérijárvány pusztította el a telepítéseket. A hajdan volt gazdák pincesorainak hangulata ma is megejtő.

A falu gyönyörű fekvése, friss levegője, a környezetromboló ipartól való mentessége évek óta vonzza a pihenni vágyókat. Hétvégi házakkal települt be a domboldal. A település idegenforgalmi adottságai jók, de csak kismértékben hasznosítottak. Közlekedési, távközlési és egyéb infrastrukturális lehetőségei továbbfejleszthetők.

A későbarokk református és a copf stílusban épült római katolikus templom a település két legértékesebb építészeti emléke.

Megjelent: Páty térképén
1991

Feljelentés és kiáltás

A mai napon, 1994. május 9-én feljelentem magam, amiért szülőfalum elsiváritott zsidótemetőjéből megmentettem a gyalázatból az utolsó fennmaradt síroszlopot.

Mentségemül felhozom, hogy megjelenésre váró helytörténeti tanulmánykötetem képanyagát szerettem volna gazdagítani annak a kisszámú zsidóságnak a temetkezési helyéről készült képekkel, amely kisebbség évszázadokon át konstruktív együttműködésben és békességben élt a helyi lakossággal, amikor döbbenet kellett tapasztalnom, hogy nincs mit fényképeznem. Pedig a pátyiaknak nem kettő, hanem három temetőjük van. A római katolikus és a református temetőt rendben találtam. Ám a hajdani zsidó sírkert helyén elvadult a növényzet, kötésig ér a szemét, területén hantolatlan állattetemek hevernek szerteszéjjel. A kúszónövények, tüskés csipkebokorindák kusza szövevényén átvergődve egy mohával borított, faragott feliratos köre bukkantam, amelyen héberül írt, vésett szöveget találtam. A kő feltárása során derült ki, hogy annak mintegy kétharmada a föld alatt van, és hátoldalán a magyar nyelvű felirat is jól olvasható.

Feltételezem, hogy hatalmas súlya (kb. 300kg), valamint nagy mérete (130x40x20 cm) mentette meg az „élelmes” építkezők karmaitól, hogy ne vigyék el, ne betonozzák be egy épülő ház fundamentumába, falába, vagy pincéjének lépcsőjébe.

A feltehetően pirogránit anyagú síremléket saját költségemen lakásom udvarába szállíttam azzal a reménnyel és határozott szándékkal, hogy a helybéli lakosság összefogására számítva egy szerény emlékpark, kegyeleti hely kialakítását követően épségben visszakerülhessen eredeti helyére. Bízva a pátyi polgárok demokratikus és felelős gondolkodásában és cselekvőképességében kiáltok lakótársaimhoz, hogy mind egyénileg, mind közösségeik és választott képviselőik útján ériék el, hogy településünk e szégyenfoltja helyén egy, a faluközösségünkhöz méltó kegyeleti hely létesüljön.

Megjelent Pátyi Kurír
1994. július

3. fejezet

„Az ó-temetőben tegnap
Nekidöltem egy sírhant-félnek
S azokra gondoltam csöndesen,
Akik élnek.”

Ady

Kerék Imre:

PÁTYI ÖREG MAGYAROK KÖZT

Őszi sírás a tarlón...

Budapest-járási az útvonal. Budáról, a Széna-térről autóbuszszal **egy** óra alatt Pátyon vagyunk, a Zilahy-film „Süt a nap”-jában megénekelte kis magyar faluban. Útunkon, ebben a sötét magyar éjszakában, mintegy világító fáklyaként kíséri végig a kivilágított jánoshegyi kilátó, hol lőttünk, hol mögöttünk, — mint egy égő felkiáltójel, szimbolizálva a múltat, jelent, jövőt, az Életet. Mert virrasztanak a magyarok...

A gazdag sváb-község: Budakeszi, álmos-csöndesen terpeszkedik a hegy aljában, s még rá sem eszmélhetünk, hogy milyen jó sorok van ezeknek a településeknek itt a főváros közelében, milyen módosak, — máris a pátyi határban vagyunk. Otthon ...a falumba... a régi kálvinista faluban, amely Tök községgel együtt, mintegy kis magyar oázis őrzi féltve hagyományait a környező Biatorbágy, Zsámbék, Perbál, Telki, Budakeszi sváb falvak gyűrűjében.

Az Élet, ez az ezerarcú szörnyeteg, mostanában rengeteg pofonnal adta tudtomra, hogy jó lesz nem rugódozni, kötődni vele.

Az orvosok is csak nemrég pofoztak vissza az „életbe”, s ebben a most mea culpázó hangulatomban, ebben az őszi sírásban, hajnalban itt a pátyi határban, nehéz sóhajok közepette, hivatlanul, szinte suttogásban keresem az Életet, a Falut, s egypár sírt ... az ősökét.

Mentem, hogy megnézzem: milyen az arca most a régi, ősi falunak, a leírások szerinti besenyő-településnek, mit csinálnak a gögös, rátarti magyarok, a fajtam, ma, ezerév távlatában, meg van-e még a régi textus: „*Tebenned bíztunk eleitől fogva...*”

* * *

Megyek az orosz dzsidákkal körülkerített urasági kastély mellett (érdekes, — az életük végéig jótékonykodó Brunswick grófék lakták egykoron s ők maguk is bérelt lakásba kényszerülve, itt haltak el szegényen), föl a mostani here-tarló felé, ahol pár hónappal ezelőtt talán ringott a kalász, daloló, bővérű parasztlányok szedték a markot, aratott a diadalmas Élet, — s amely most fáradtan, kissé fázósan is, nyöszörög a talpam alatt. Járom az őszi tarlót, meghatottan, messziről hallom a kanász reggeli túlkölését, érzem a párázó föld szagát, — a tarló szélein szerényen, lassan már kékülnek a kökénybokrok, igen, ez a régi ó-temető, csak a sírköveket, fejfákat hordták el a „hálás” utódok. Mikor megszüntették a temetőjelleget: felszántották ... s most az életet szolgálja, alatta az elporladt ősökkel. Oh, te Város, te nagy álomtemető, érted-e ezt? ... Minden léptemnél érzem, hogy ezek szent rögök, a Bikák, Mocsaiak, Pásztorok, Nyitraiak, Elekek, Nyergesek, Kecskések, Harangozók, Furuglyások, Kovácsok, Kerékek, Véghek, Cigányok és a többiek földje, —igen, szinte félve, simogatóan, érdemtelenül lépkedek, s ahogy a tarló közepén ottmaradt pár sírkő felé közeledem, érzem, hallom a bús, magyar jajokat a föld alól ... Nyöszörög a föld ... Döbbsen a torkomban ver a szívem, tudom, hogy közel az Isten, élet halál, hogy kaptam végre egy jobbkézadást, nagyon messziről s mégis oly közről, tán öregszüleim beszélgetnek éppen alattam, — *„nézd aptyuk, az onokánk, a lelköm, kis cselédöm elgyütt ... húsz év után ... de mögfehérödöt ... Aztán elcammogok, nagy mély megszegyenüléssel és csak motyogom föl-föltörő zokogással a Költőt: „Sírok: te megbírtál a véggel. Búsúltál, ütöttél nótáztál, S halsz és élsz: így rendelték el”...*

* * *

Az élők pedig vívják az örök Harcot. A földért, az életért. S az élők arca már nem a megbékélés, az összetartás. Köti őket a rög, vágyaikat, céljaikat, gonoszkodásukat ez az ősi darab föld igazítja.

Gyűlölni, ölni, egymást, széthúzni csak a falu tud igazán. A magyar falu. Itt nálunk is ősi az átok. Ahogy beszélgetek a vasárnapi pompás őszi napsütésben egypár még ismerőssel, az öregebbjével, érzem, hogy hiába, még a templom is csak ritkán látja őket, a papjukra sem nagyon kíváncsiak, itt is fáj sok minden és sokszor orgiát ül a Gonosz. Ezt a népet csak a maga ösztöne vezeti, nem hallgat ez a sokszor hivatott vezetőire, hiába a „pusztába kiáltó szó”. Áll ez a falu jó pár száz év óta, jóban-rosszban, mint tősgyökeres magyar falu, de állni fog ítéletnapig, — mondja a falu öregje, u 90 éves Mocsai István bácsi.

„Hidd el szógám, élünk, pörösködünk, én még tavaly is kapátam, az idén mög pörösködtem, jól fejbevagott a törvény és hát most má alig bírom ... Aztán egysző ügyis főfordulunk ...”

Arra fordítom a szót, hogy láttam Pesten, a „Süt a nap”-ban. filmen az öreget. Szinte bugyborékol az öregből a szó:

„Minket is bevettek Pestre ... Mögníztem én is. Hát tudod, nagy lolog ám az, hogy az embör lássa magát szömtül-szömbbe, az nem olyan ám, mint mikor az embör a tyükörbe níz Mög az a sok lo, ahogy gyütt felém, azt hittem rögtön letapos ... Szép dolog az szógám ”

Megmutatja kertjét, szőlőlugasát, a régi búboskemencét, ahol ezelőtt 35 évvel ültem az ölében, azután csöndben elköszönök...

A másik öreget, meghalt apámmal egyívásút, Elek Sándor bácsit a Pince-hagyen találjuk. Az egész ember nagy tiltakozás az „öreg” jelző ellen, csupa élet, zuhog belőle a kedély, míg kínálja borát, mondja:

„Nó, té banga, bírod-é még a bort, mint az apád birta valamikor? Mög a nagyapád?! S mikor bevallom, hogy bizony rossz már a derekam a régi, nagy tornák után, — csak legyint egyet ...”

„Mind elsatnyúltok, elgöthösödtök ott a városban ... Ez a mostani fiatalság má nem a régi, nízd ... a jányaink is csak az úrhatnám viseletöt szeretik má... Az asszonyok mög egykésködnek, divatoznak, olyan aszszony, mint a Kollár Mária, tudod a Mocsai Lajosné, hogy 16 györeke vót, nyóc fiú, nyóc jány, — ma nem divat ... pedig ismeröd ugyi, milyen fiatalos még mindig a hatvan éviivel. S hogy bírja még a dógot ... egyedül ... De azért ... tudod — s hirtelen látom szemeiben a gögös magyart — ez a falu, amióta az eszömet tudom, pátyiaké vót Mög azoké is marad ... Ezt a falut nem löhet sönkinek mögvönni, ez a miénk lössz mindig ...”

Kinálkozik egy pillanatra a szavakban bujkáló politizálás alkalma, megkérdezhetném, hogy miért a pátyiak egysorba-állása döntötte el a budakörnyék mandátumát a magyar földesúr javára, hogy ez a nép ismeri a magyar hálát, hogy nagy pillanatokban mégis helyén van az esze, — de csöndesen, inkább dalolom dűnnyögöm a nótát, kissé pityókosan Elek Sándor borától:

*„Szépen legel a kisasszony gulyája,
A kisasszony maga sétál utána.
Már messziről kiáltja a gulyásnak:
Szívem, gulyás terítsd le a subádat...”*

Otthagynom az „irtványt”, a „kozáromot”, a pincehegyet, letekintek a völgyben méléző falura, amely kifelé a Minden, befelé sajnos ... Mégegyszer elsétálok a régi „fundus” előtt, amihez már csak a szívemnek van köze, letépek egy szál kései szarkalábot az út széléről, valami butaságot mormolok magamban hazaszeretetről, földimádatról, kis virágos kertekről, fehérfalú öreg templomról és néhány korhadt sírról ... amelyek még élnek. Hallom az elbocsátó harangszót, giling-galang ... Isten veled Páty, falum, láttam az arcodat, még a régi, de sajnos már nem sokáig ...

Megjelent Színházi Élet
1930.

Dr. Rédey Pál:

PÁTY

Páty nem tartozik az ún. gazdag települések sorába, noha adottságai jóvalta előnyösebbek az ország más területén — pl. a Nyírségben

lévő hasonló nagyságú községeknél. Ezt az előnyt a múlt század óta a főváros közelsége biztosította. Éppen a főváros közelsége nyújtott termékei számára piacot, de munkavállalási lehetőséget is. Nagyjából ez a két tényező adott a község számára ma is, bár a kérdések napjainkban bonyolultabban jelentkeznek.

Felületesen szemlélve úgy áll előttem a község, mint amely próbálkozik lakosságának megtartására — ez pillantnyilag nem is látszik nehéznek — s szándékában áll a piacgazdálkodás szabályai szerint megtervezni a jövőt.

Ha Budakeszi felől' ereszkedünk műúton a község közepe felé,

községnevet jelző táblát feltűnő módon kiegészítették egy büszke megjegyzéssel: Páty 700 éves település. Árpádkori tehát, mint annak a nevezetes templomromnak az alapjai, amelyet a szomszédos Zsámbékon találunk. Valami nyoma kétségen kívül van annak, hogy a település ebből a korból való, bár inkább, mint birtok szerepel az okmányokban. A Nagy–Kopasz és a Biai–hegy sűrű erdői alatt fekvő „*Pátyi medencét*” mint őrszemek veszik körül Páty, Telki, Budajenő, Perbál, Tök, Zsámbék, Herceghalom és Biatorbágy. Vagyis nyolc község, melyek határai egyaránt belenyúlnak a Pátyról elnevezett medencébe. Ez a majdnem asztallapsík terület, amelyből közel 700 hold illeti meg Pátyot, egy- értelműen predestinálta mezőgazdasági, paraszti életformára a lakosságot. A hagyományok szerint a török idők alatt is biztosan kapaszkodott lakossága a földbe, s leszögezhetjük, hogy a mezőgazdaság nyújtotta a lajtorját a felemelkedéshez, vagy ahhoz, hogy a nyolc község közül a legtehetősebbé vált. Valami vonzása lehetett mindenkor a községnek. Az adatok birtokában feltűnően egyenletes népességének szaporulata. 1825–ben 2254, 1900–ban 2500, 1930–ban 2620, ma pedig 4200 főt tartanak nyilván.

Az utóbbi 60 esztendő hirtelen szaporulatának azonban már más okai is vannak. Az uralkodó vallás a református, egyesek szerint a 16. századig visszavezethető jelenlétük, kisebbségben élnek katolikusok. Jóllehet felekezeti harcok, nézetkülönbségek nem adódtak, mégis bizonyos társadalmi különbségek lehettek, mert a reformátusság a birtokos réteghez, a katolikus pedig a zsellérekhez, cselédekhez tartozott. Cigányok a múlt század végén jelentkeztek, ma 8-900 a számuk, durván a község egyötöde. Amint jelzik, a cigányság is beilleszkedett a falu életébe, számos összeházasodás történt velük, szorgalmasan dolgoznak, a kapott, vagy olcsón juttatott házhelyeken takaros portákat építettek.

A bevándorlás azonban nemcsak a cigányságra áll, amely etnikai csoport természetes szaporulatával is jelentősen hódít, de az utóbbi időkben a fővárosból kiáramlás növeli jelentősen Páty lakosságát. Budapest közelsége, jó közlekedési feltételek, olcsó telkek és lakhatási lehetőségek sok családot csábítottak ebbe a faluba. Túl mindenben nagy foltokat hódított meg a weekend-kultúra, a hétfégi pihenőház és kiskertgazdaság. A község mintegy 50 erdélyi családot is befogadott. Egyszóval a falu az elmúlt 100-150 év alatt mind lakosságában, mind házainak számában csaknem megkétszereződött. Házainak száma eléri az 1200-at, s közöttük az utóbbi 10-15 évben épültek vetekednek a főváros villaövezeti házaival.

Az eredeti, vagy őslakos pátyiak számát ma már nehéz pontosan megállapítani. Talán az 1930-as adatokat vehetnék alapul, akkor a község lakossága a mainak alig több, mint 50%-át tették ki. Jóllehet az újonnan idetelepülteket még ma is „*jött-menteknek*” titulálja az őslakosság, a községnek mégis a jelenlegi lélekszámmal kell kalkulálnia, 4200 embernek kell biztosítani ellátást, kultúrát, infrastruktúrát, megélhetési lehetőséget.

Visszalapozva a múltba, a kisebb lélekszámú községnek az eltartó képessége nyilvánvalóan egészségesebb, természetesebb volt. A birtokviszonyok, a piac lehetőségei, a termelés ösztönös szabályozottága a község lakosságának létbiztonságát minden tekintetben elősegítette. Kibírta a nagy gazdasági válságot (1929) csak úgy, mint korábban az első világháború megpróbáltatását, vagy a forradalmakat.

Homogén parasztközség lévén, legfeljebb cselédnek, napszámosnak szegődött el a közeli fővárosba, de a községbe eresztett gyökereit soha nem tépte el. Ennek megfelelően hiányzanak emlékeiből a kivándorlás, vagy migráció újabbkori fogalmai. Páty eltartotta népességét, s valami meghatározó módon erős szálakkal kötötte környezetéhez. Az egyszerű, régi falu házak, a nagy családok összebújnak, egymást védtek, támogatták, együtt sírtak, együtt nevettek, s Kálvin hite, a predesztináció megnyugtatta őket. Az eleve elrendelés a földi életre is kiterjedt, nem szöktek meg a megpróbáltatás elől. Kielégítette őket a tipikus paraszti életforma, aszályban félzsáknyit vittek a padlásra, bő termés esetén maradt a következő esztendőre is. A gabona mellett szőlőt termesztettek, gazdáik takaros pincéi ma többségében idegen kezekben van. Mondják, hogy a filoxéria tette tönkre a hegyek lankáin viruló szőlőskerteket. Kedvüket azonban a filoxéria sem vette el. Gyümölcsfákat ültettek, s ma újra kacérkodnak a gondolattal, hogy szőlőt telepítenek. Kiszegítette őket munkalehetőségben és szolgáltatásban némiképp a község határában lévő kőbánya (1870-től működött), melynek köveiből, a „*pátyi márványból*” rakták többek között a Margit-híd pilléreit. Ugyancsak leleményes módon aknázták ki a közelben lévő vörös murvát nyújtó 11.11) y át. Jó minőségű agyagjából pedig két téglagyár is égetett téglát és cserepet.

Mindezek a tevékenységek a múlt század végén és századunk elején szinte manufaktúrális módon nyújtottak néhány családnak, néhány tucat embernek mellékes kereseti lehetőséget. Bizonyos társadalmi tagozódás megfigyelhető ebben a korban. Ám ez az iparos réteg – szabó, kalapos, takács, bognár, kovács, kádár, kőfaragó, nádazó, szíjgyártó, pék, kereskedő — alapjaiban szorosan hozzátartozott a falusi életformához, és társadalomhoz.

Nem kell külön foglalkoznunk a pártállam gazdasági átalakításával. Uniformizált átalakítás ez, bármely magyar település arculatáról leolvasható. A termelőszövetkezetek erőszakolása, a nagyüzemi termelés a tervgazdálkodás lényegében megfosztotta az egyént a kezdeményezéstől, elszakította az életét, megélhetésért folytatott harc egyéni felelősségétől, a készen kapott, a felülről vezérelt elképzelések a tudatot teljesen deformálták. A paternalista szemlélet alig engedett tenyérnyi területet a magánkezdeményezésnek.

A magyar paraszt, a falusi társadalom árnyéka lett önmagának. Talán az utóbbi idők „háztáji szocializmusa” volt a rés, amelyen kitekinthetett a paraszt a piac világába, de ezen a téren is számtalan bilincset raktak kezére. Ám a világ körülötte félelmetesen megváltozott, s ma tele van szorongással, riadalommal, mit kezdhet azzal a szabadsággal, amely reá köszöntött. Félő, hogy az állami kalitkából szabadult madár elpusztul szabadságában.

Mert — s e téren nem Páty gondja a ritka kivétel — az új gazdasági rendszer bevezetése óriási megrázkódtatásokkal robbant a nemzet életébe. A gazdaság minden ágazat, következésképpen a mezőgazdasági szektor is példátlan válsággal kezdte új életét. Nemcsak a privatizáció — amely a pátyi termelészövetkezetet még e pillanatban nem borította fel — de a piacgazdálkodásra térés is számos buktatót rejtett. Az egyéni kezdeményezés, a felelős gazdálkodás, tervezés, a jövő elképzelése még mély kómában van. Negyven éves neveltetést, gazdasági struktúrát, központi irányítást, és vezérlést kellene máriól-holnapra megváltoztatni. Ez roppant nehéz feladat. S ha nem is tapasztalunk ma még kétségbeejtő helyzetet Pátyon, az országos gazdasági válság jelenségei mégiscsak szorongó érzéssel töltik el a lakosságot.

Ugyanis a község legutóbbi kenyérkereseti lehetősége több oldalról volt adott. Nagyjából az őslakosság a termelészövetben és a háztáji gaazdálkodásban találja meg boldogulását. A munkabírók többsége azonban, mint „ingázó”, a közelben lévő fővárosban talált munkaalkalmat. Az utóbbi évtizedek kezdvező lehetőségei — a funkcionáló termelészövetkezet, melléküzemágák, ingázás stb. — jól leolvashatók a falu ábrázatán. Villalakások, vízvezetékrendszer — kivéve csatornázást —, virágzó kereskedelem, jó közellátás, közlekedés mind megnyugtatólag hatott. Ám tartható lesz-e ez a színvonal az új gazdasági struktúrában? Hány embernek és milyen körülmények között, „nota bene”, milyen bérezési szinten tud megélhetést nyújtani a község? Vagy a főváros, amelynek elsőrendű érdeke lesz, saját polgáraitól a gondoskodás?

Ha marad valamilyen formában a termelészövetkezet, a község lakosságából — a gépesítést is belekalkulálva — mintegy 10%-ot képes foglalkoztatni.

Melléküzemágai a privatizációs rátának megfelelően feloszlanak. Kőbányája, téglagyárai, manufaktúrái már régen a múlté. Maradna a háztáji foglalkoztatás és az ingázás. Ám az általános gazdasági válság következtében a két utóbbi munka- illetve kereseti lehetőség is veszélybe került. Egyre határozottabban körvonalazódik a kérdés, vajon megmarad-e a jövőben a község lakosság-megtartó, ellátó képessége úgy, mint az eddigi struktúrák mellett?

Nézzük, hogyan gondolkodnak ilyen, s hasonló kérdések felett a községben a lakók. Az önkormányzati választáson az egyik polgármesterjelölt részéről a következő program született:

1. egészséges ivóvízkiépítés, csatornázás, telefonhálózat fejlesztése, közlekedés javítása, pormentes bővítése,
2. egészségügy fejlesztése,
3. oktatás és közművelődés támogatása,
4. rászoruló nyugdíjasok, kiskeresetűek, reális támogatása.

A programokban még nem tükröződik ki a község lakosságát fenyegető reális veszély. Az idő szorításában inár sokkal konkrétabb én a jövővel foglalkozó tervek és elképzelések fogantak másokban.

Például szolgál a termelőszövetkezet 500 tehene. Háztáji szinte egy sincs. Voltaképpen a község lakossága naponta mintegy 800 l tejet képes felélni, ezzel szemben a napi átlag tejhozam 4000 l. A felesleget Törökbálinton, a Schöller-féle üzemben tudják értékesíteni. Ám a napenkénti 3200 l tej felvásárlására semminemű garancia nincs. Nem kell különösebb fantázia ahhoz, hogy felmérjük a termelőszövetkezet veszélyeztetett helyzetét. Nem indokolt tehát ennyi tehén tartása, amelynek takarmányozása, szaporulata csak növeli a gondokat. Az állomány a bőtejelő holstein-friz fajta. Húsmarhaként nem jöhet számításba, mégis sajnálják felszámolni a tenyészetet. Mit lehetne tenni? Átállni az ún. magyar fajtára, melynek húsa keresettebb, s a falu tejszükségletét is ki tudná elégíteni. Ezt is kannásan vagy automatán keresztül kellene adagolni, s ezzel megtakarítanak a csomagolást s egyéb előírásokat. De az átálláshoz tőke is kell.

Az elképzelések között szerepel egy saját vágóhíd felállítása is. Ezzel a környező 8 község tökehús ellátását tudnák kielégíteni, gyakorlatilag mintegy 3000 sertést és arányosan szarvasmarhát készítenének elő vágásra.

Jóllehet az ötlet rendkívül praktikus, a Köjál előírások azonban egyszerűen befagyasszák az elképzelést. Egy vágóhídhöz valóban sok vízre és csatornázásra van szükség, ez az infrastruktúra pedig nagy beruházást igényel. Marad tehát a tipródás a terv körül.

E pillanatban van egy 120 személyes kifőzdéjük, ez helyben 70, Bián 50 személyt lát el. A kifőzdét tervezik kiépíteni egy vendéglővé.

További tervek is fogantak az 1400 hektárnyi búzatermeszre. Nevezetesen a búzatermesztés csökkentése mellett egy sütőde felépítése. Ebben hagyományos, kovászolt kenyeret és jó minőségű péksüteményt állítanak elő ugyancsak bevonva hozzá a környező községeket. Ezek a törpeüzemek néhány tucat család megélhetési gondjain enyhítenének. Látnunk kell azonban, hogy ezek az ötletek a hirtelen rájuk szakadt válságban születtek, s félő, mire megvalósulnak, már más szelek fújdognak. Egyebekben a bürokratikus intézményrendszer, a Köjál monopolhelyzete, s a nehezen mozduló, körülményes tsz-vezetőség rendkívüli módon fékezi a tetszetős ötletek megvalósítását.

Ezeket az ötleteket a tsz sugallja, s önkéntelenül adódik a kérdés, nem helybenjárás-e valamennyi? Hiszen ha nincs egészséges exportimport (hazai!), akkor előbb-utóbb valamennyi befulladás.

Az önkormányzat is érzi a válság nyomasztó súlyát. Önkormányzati oldalról is hallatszik néhány elképzelés. Többek között egy szeszfőzdének a felállítása, s amely talán veretesebb gondolat, a községben lévő ún. Várady-féle (Splényi) kastély helyreállítása és szociális otthonná alakítása. Ennek a kastélynak a sorsa azonos volt a magyar kastélyok zömének sorsával. Államosítás, kiutalás a tsz részére, amely kezdetben irodaként, később magtárként használta mindaddig, amíg romhalmazzá nem vált. Ekkor magára hagyták. Most ott éktelenkedik a falu közepén. Mégis a szóbeszéd szerint a Máltai Szeretetszolgálat érdeklődését felkeltette, s talán lesz a gondolatból valami. Feltéve ha elő tudják teremteni a súlyos milliókat!

Mindezek az ötletek a jövő útját pallérozzák, s egyfajta felelősségről tanúskodnak. Mert Pátynak — s valamennyi magyar falunak — meg kell találnia e szorító válságból a kivezető utat még akkor is, ha ötleteik kezdetlegeseek, átmenetiek, tűzoltó jellegűek.

A „pátyi medencében” pl. ma szójababot, borsót, babot, általában hüvelyeseket lehetne termeszteni. Ezek keresett cikkek. Érdemes lenne gyógynövényekre is gondolni, miután gyógyszeriparunk talán egyetlenként nem került padlóra. Hasonlóképpen ajánlható az aprójószág, nyúl, salambtenyésztés, persze belekalkulálva a piacot. Nem kevésbé Minőségi munkára kellene kiképezni embereket. Pl. kőfaragásra vagy épületasztalosságra. Sürgősen, mivel az eddigi hagyományos nagyüzemil mezőgazdaság a prognózis szerint sötét napok elé néz. Itt kell gondolnunk az ingázókra is, akik közül sokan már munkanélkülivé váltak.

A helyzet mégsem reménytelen. Hála a község főváros közelségének, s polgárai leleményességének. Talán át tudják vészteni a kritikus időket. Ám az biztos, hogy ott nem folytathatják, ahol a iviidgerváltás előtt abbahagyták. Az új világ új megoldásokat igényel, harcot, leleményességet, közdelmet. A község adottságai kedvezőek, mégsem gond nélküli. E pillanatban nem áll fenn az elvándorlás

vélye, de ennek megelőzésére a rendszerváltással együtt sürgősen meg kell változnia a polgárok tudatának is.

Megjelent: A falu
1991/4

TARTALOM

Ajánlás	3
Bevezető	4

1. Fejezet

Ember a tájban	6
Besenyők földje?	9
Az írásos dokumentumok	10
Páty a török kor elején	12

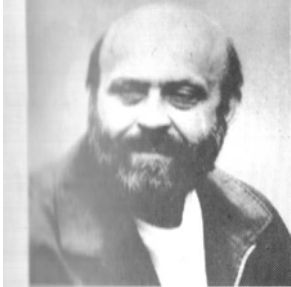
2. fejezet

Pátyi dokumentumok	13
A pátyi római katolikus templom.....	14
A pátyi reformátusok és templomuk	15
Páty az 1848-as forradalom és szabadságharc évtizedében	17
A pátyi Várady-féle kastély	18
Tudós pátyi ember volt	22
Pásztorfiú a levegőben	23
Tangazdaság Pátyon	24
Csellengő fiatalok.....	25
Lakat alatt a forrás	27
Zilahy Lajos Pátyon.....	28
Valentini László a néptanító	30
A számárbőr	32
Községtörténet dióhéjban	35
Feljelentés és kiáltás	36

3. Fejezet

Kerék Imre: Pátyi öreg magyarok közt	37
Dr. Rédey Pál: Páty	41

WIEDERMANNGÁBOR

Hatvankét éves, született Pátyon. Népművelő, pedagógia szakos tanár, szerkesztő, újságíró. Több száz cikke mellett három tanulmánya jelent meg önálló kiadványban. Írásainak többsége társadalmi-közéleti érzékenységét, lokálpatriótizmusát tükrözi.

Budapesten a II. Rákóczi Ferenc Gimnázium humán tagozatán érettségizett. A fővárosi Református Theológiai Akadémián megkezdett tanulmányait katonai behívóparancs akasztotta meg. A tanári diploma megszerzése után az Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsész-karára nyert felvételt. Negyed százada egy fontos közügynek, a művelődés ügyének szolgálatában áll. Gondolkodását, cselekedeteit, szakmai és emberi szempontok irányítják, nem pedig egy oldalú politikai törekvések. Szülei fizikai munkások voltak, innen fakad szociális érzékenysége, karitatív gondolkodása, amely arra kötelezte, hogy tudását és tapasztalatait jótékonyan a rászorulóknak szolgálatába állítsa.

Kora ifjúságától kezdve a megyei és helyi sajtóban, valamint szülőfalujában a lakossági fórumokon szót emelt a lakosságot félrevezető sanda szándékok, a pazarló gazdálkodás, a hanyag értékezelés, a korrupció és a hivatali packázások ellen.

Küzdött az egészséges ivóvízért, a természeti- és társadalmi környezet megtisztításáért, a demokrácia, a valóságos népakarat működéséért. Humoros, ironikus problémafeltáró írásaival jelentős szerepet vállalt abban, hogy a rendszerváltozás szülőfaluját is megérintse.

Számára Páty öröm és üdülés, munka és történelem — életcél.

Óriási dokumentumgyűjtemény és pátyi ismeretanyag birtokosa, amelyet minden igyekezetével törekszik megosztani a lakossággal, de törekvését anyagi okok korlátozzák. Nekem szülőfalum című kötete újabb bizonyítéka önzetlenségének, faluszeretetének, jótékony cselekedeteinek. Fogadja tőle az olvasó akkora szeretettel ezt a kis ajándékfüzetet mint amekkora munkával és lelkesedéssel készítette és átadja a szerző.

